

વર્ષ : ૩૫
અંક : ૪
એપ્રિલ-૨૦૧૧

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 5/- Each

દિવ્યધ્વનિ

આધ્યાત્મિક મુખપત્ર

જુપ, અજુપ પદાર્થો, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ તથા બંધ; સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ, તત્ત્વ કહ્યાં નવ પદાર્થ સંબંધ. - શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્યુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪ ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨

E-mail : srask@rediffmail.com, Web.: www.shrimad-koba.org

સંસ્કાર-સિંચન, શિક્ષણ અને સર્વાંગી જીવનવિકાસની

વિદ્યાર્થીઓ માટે ઉત્તમ સગવડ

જૂન-૨૦૧૧થી પ્રારંભ થતા સત્રથી, આપણી સંસ્થાના નવનિર્મિત, શૈક્ષણિક સુવિધાઓથી સુકત 'વિદ્યા-ભક્તિ-આનંદધામ ગુરુકુળ' માં ધોરણ ૫ થી ધોરણ ૧૦ ના વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ માટેની ઉત્તમ તક પ્રાપ્ત થઈ શકશે, જેની કેટલીક વિગતો નીચે મુજબ છે :

- (૧) પૂજ્ય સંતશ્રી આત્માનંદજીનું પાવન સાહિદ્ય પ્રાપ્ત થશે.
- (૨) વિદ્યાર્થીઓની વાર્ષિક ફી માત્ર રૂા. ૧૦,૦૦૦/- (દસ હજાર પૂરા) રહેશે.
- (૩) માત્ર વિદ્યાર્થી ભાઈઓને જ પ્રવેશ મળશે.
- (૪) મોટા સ્વચ્છ રૂમમાં પલંગ, કબાટ, ટેબલ, નાઈટલેમ્પ વગેરે સહિત આવાસની સગવડ.
- (૫) શુદ્ધ, સાત્ત્વિક, રુચિકર, આરોગ્યપ્રદ ભોજન અને નિયમિત દૂધ-છાશની સુવિધા.
- (૬) અનુભવી, બાળપ્રેમી, પૂર્ણ સમયના ગૃહપતિ તથા પ્રાઈવેટ ટ્યુશનની સગવડ.
- (૭) ચાલુ શિક્ષણ ઉપરાંત,
 - (A) રમત-ગમતના સાધનો
 - (B) ઈતર વાચનની પ્રવૃત્તિ
 - (C) પ્રેરણાદાયી વાર્તાઓનું આયોજન
 - (D) ધર્મ અને નીતિનું શિક્ષણ
 - (E) શાંત, પર્યાવરણસભર, સ્વચ્છ, કુદરતી વાતાવરણ (સાબરમતી નદીથી નજીક)
- (૮) વિદ્યાર્થીના ઓછામાં ઓછા ૬૦ ટકા ગુણ હોવા જરૂરી છે.
- (૯) પ્રવેશફોર્મ તા. ૨૦ માર્ચથી સંસ્થાના કાર્યાલયમાંથી ઉપલબ્ધ થઈ શકશે.
- (૧૦) પ્રવેશફોર્મ ટપાલ દ્વારા / રૂબરૂ મેળવીને નિયત કરેલ તા. ૨૫-૪-૧૧ સુધીમાં ભરીને સંસ્થાના કાર્યાલયમાં મોકલી આપવું.
- (૧૧) વિદ્યાર્થીએ તા. ૧-૫-૨૦૧૧ ના રવિવારે સવારે ૯-૦૦ વાગ્યે લેખિત કસોટી તેમજ મૌખિક ઈન્ટરવ્યુ માટે વાલી સાથે ઉપસ્થિત રહેવું.

સુજા વાલીઓને, પોતાના બાળકોને આ આયોજનનો લાભ અપાવવા વિનંતી છે.
વિદ્યાર્થીઓના પ્રવેશ અંગેની માહિતી મેળવવા સંસ્થાના કાર્યાલય/ગૃહપતિશ્રીનો સંપર્ક સાધવો.

-: પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી

-: સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ

-: સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

-: મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
ટ્રસ્ટી, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા

-: પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૨૧૯
૨૩૨૭ ૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૧૪૨
srask@rediffmail.com
www.shrimad-koba.org

-: લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૧૮૦
આજીવન રૂ. ૭૫૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 2500
\$-60, £-35
આજીવન : Rs. 7000
\$-170, £-110
By Sea Mail
આજીવન : Rs. 3500
\$-85, £-60

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૩
- (૨) યોગ દ્વારા જીવનનો વિકાસ પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી ૪
- (૩) રત્નત્રય શ્રી મણિભાઈ શાહ ૭
- (૪) નકારાત્મક અભિગમ ... ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ૧૦
- (૫) શ્રી પદ્મનંદિ આચાર્ય .. પ્રા. ચંદાબહેન પંચાલી ૧૫
- (૬) શ્રી આનંદધન ચોવીશી . શ્રી અશોકભાઈ શાહ ૧૮
- (૭) અપૂર્વ અવસર શ્રી વલભજી હીરજી ૨૨
- (૮) અનંતકાળના અંધારા શ્રી ચંદ્રહાસ ત્રિવેદી ૨૩
- (૯) જીવનની સૌથી દારુણ અવસ્થા . શ્રી ધૂની માંડલિયા ૨૫
- (૧૦) ચિંતન સંકલન : શ્રી જશવંતલાલ શાહ ૨૬
- (૧૧) આત્મભાવના . સંકલન : શ્રી વસંતભાઈ ખંધાર ૨૮
- (૧૨) દરેક પિતાને સલામ સંકલન: શ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળા ૨૯
..... શ્રી શરદભાઈ જશવાણી
- (૧૩) અહંકાર का અભાવ બા. બ્ર. પવન જૈન ૩૧
..... બા. બ્ર. કમલ જૈન
- (૧૪) બાળવિભાગ શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૩
- (૧૫) Yuva Times ૩૫
- (૧૬) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૭

વર્ષ : ૩૫

એપ્રિલ, ૨૦૧૧

અંક - ૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૨૧૯/૪૮૩/૮૪

ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૧૪૨

srask@rediffmail.com

www.shrimad-koba.org

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદક મંડળને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદક મંડળનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે કરુણાનિધાન !

પંચમકાળની પ્રબળતા જ્યાં પળે પળે દૃષ્ટિમાં આવતી હોય, જડતાપ્રધાન, દુષ્કાળમાં મનુષ્યના મન કેવળ માયિક સંપત્તિની ઈચ્છા અને તૃષ્ણામાં જ લાગ્યા હોય, શુદ્ધ સત્ માર્ગ કે ચૈતન્યનો મહિમા નહિવત્ થતો જતો હોય એવા વિષમકાળમાં ચૈતન્યની શુદ્ધ જવલંત જ્યોતિ ઝળહળતી રાખીને કર્મપીડાથી પીડિત થતાં જગતના જીવોને અનંત દુઃખનું કારણ એવું મિથ્યાત્વ અને મોહનું મારણ, પરમ કરુણા કરીને આપે આપ્યું છે. આપનો આ અનંત ઉપકાર ઉત્તરની સાપેક્ષતા રહિત છે. માટે હું નતમસ્તકે આપના ચરણમાં નમ્રીભૂત થાઉં છું.

હે પ્રભુ !

આપે મોહને જીતીને મહામલ્લને જીતી લીધો અને ભવપાર થવાનો માર્ગ અમને આપતા ગયા. અહો ! બે અક્ષરનો મોહ છે, પણ એનું સામ્રાજ્ય ઘણું વિશાળ છે, ચારે ગતિમાં એની આણ ચાલે છે. મોહને લઈને વિકલ્પ થાય છે, વિકલ્પને લઈને ભાવ થાય છે, ભાવથી શુભાશુભ પરિણામ થાય છે, શુભાશુભ પરિણામને લઈને રાગદ્વેષ થાય છે અને તે જ અનંત સંસારનું કારણ છે. આપની આજ્ઞાથી એ મોહમલ્લને જીતવા માટે અમે કમર કસી છે. આપ અમારા પક્ષે રહેજો.

હે વીતરાગી પરમાત્મા !

સર્વ દુઃખનો આત્યંતિક અભાવ અને પરમ અવ્યાબાધ સુખની પ્રાપ્તિનું નામ જ મુક્તિ છે. આત્મદર્શન, આત્મજ્ઞાન અને આત્મસ્થિરતા એ ત્રણની એકતા એ મુક્તિમાર્ગ છે. આપના જ્ઞાનમાં ઝળકતાં તત્ત્વોની યથાર્થ પ્રતીતિ તે આત્મદર્શન છે. એ તત્ત્વોનો બોધ તે આત્મજ્ઞાન છે અને એ તત્ત્વોની ઉપાદેયતાનો અભ્યાસ એ આત્મચારિત્ર છે. આપની કૃપાથી આ વાત મને સમજાણી છે. હવે તેનો જીવનમાં પ્રયોગ કરવા માગું છું. આપ મને સહાય કરશોને ?

॥ ઐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

ઉપદેશનોંધ - ૧૦

મોરબી, ચૈત્ર વદ ૦)), ૧૯૫૫
આ ભારતવર્ષની અધોગતિ
જૈનધર્મથી થઈ એમ મહીપતરામ
રૂપરામ કહેતા, લખતા. દશેક વરસ
પર અમદાવાદમાં મેળાપ થતાં તેમને
પૂછ્યું :-

પ્ર૦ - ભાઈ, જૈનધર્મ અહિંસા,
સત્ય, સંપ, દયા, સર્વ પ્રાણીહિત, પરમાર્થ,
પરોપકાર, ન્યાય, નીતિ, આરોગ્યપ્રદ આહારપાન,
નિર્વ્યસનતા, ઉદમ આદિનો બોધ કરે છે ?

(મહીપતરામે ઉત્તર આપ્યો) મ૦ ઉ૦ - હા.

પ્ર૦- ભાઈ, જૈનધર્મ હિંસા, અસત્ય, ચોરી,
કુસંપ, ફૂરતા, સ્વાર્થપરાયણતા, અન્યાય, અનીતિ,
છળકપટ, વિરુદ્ધ આહારવિહાર, મોજશોખ,
વિષયલાલસા, આળસ, પ્રમાદ આદિનો નિષેધ કરે
છે ?

મ૦ ઉ૦ - હા.

પ્ર૦ - દેશની અધોગતિ શાથી થાય ? અહિંસા,
સત્ય, સંપ, દયા, પરોપકાર, પરમાર્થ, સર્વ
પ્રાણીહિત, ન્યાય, નીતિ, આરોગ્ય આપે અને રક્ષે
એવાં શુદ્ધ સાદાં આહાર-પાન, નિર્વ્યસનતા, ઉદમ
આદિથી કે તેથી વિપરીત એવાં હિંસા, અસત્ય,
કુસંપ, ફૂરતા, સ્વાર્થપટ્ટતા, છળકપટ, અન્યાય,
અનીતિ, આરોગ્ય બગાડે અને શરીર-મનને અશક્ત
કરે એવાં વિરુદ્ધ આહાર-વિહાર, વ્યસન,
મોજશોખ, આળસપ્રમાદ આદિથી ?

મ૦ ઉ૦ - બીજાંથી અર્થાત્ વિપરીત એવાં
હિંસા, અસત્ય, કુસંપ, પ્રમાદ આદિથી.

પ્ર૦ - ત્યારે દેશની ઉન્નતિ એ
બીજાંથી ઉલટાં એવાં અહિંસા, સત્ય,
સંપ, નિર્વ્યસનતા, ઉદમ આદિથી
થાય ?

મ૦ ઉ૦ - હા.

પ્ર૦ - ત્યારે 'જૈન ધર્મ' દેશની
અધોગતિ થાય એવો બોધ કરે છે કે
ઉન્નતિ થાય એવો ?

મ૦ ઉ૦ - ભાઈ, હું કબૂલ કરું છું કે 'જૈનધર્મ'
જેથી દેશની ઉન્નતિ થાય એવાં સાધનોનો બોધ કરે
છે. આવી સૂક્ષ્મતાથી વિવેકપૂર્વક મેં વિચાર કર્યો ન
હતો. અમને તો નાનપણમાં પાદરીની શાળામાં
શીખતાં સંસ્કાર થયેલા, તેથી વગર વિચારે અમે
કહી દીધું, લખી માર્યું. મહીપતરામે સરળતાથી કબૂલ
કર્યું. સત્યશોધનમાં સરળતાની જરૂર છે. સત્યનો
મર્મ લેવા વિવેકપૂર્વક મર્મમાં ઊતરવું જોઈએ.

• • •

પત્રાંક : ૩૩૧

મુંબઈ, માહ, ૧૯૪૮

વીતરાગપણે, અત્યંત વિનયપણે પ્રણામ.

ભ્રાંતિગતપણે સુખસ્વરૂપ ભાસે છે એવાં
આ સંસારી પ્રસંગ અને પ્રકારોમાં જ્યાં સુધી
જીવને વહાલપ વર્તે છે; ત્યાં સુધી જીવને પોતાનું
સ્વરૂપ ભાસવું અસંભવિત છે, અને સત્સંગનું
માહાત્મ્ય પણ તથારૂપપણે ભાસ્યમાન થવું
અસંભવિત છે. જ્યાં સુધી તે સંસારગત વહાલપ
અસંસારગત વહાલપને પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી
ખચીત કરી અપ્રમત્તપણે વારંવાર પુરુષાર્થનો
સ્વીકાર યોગ્ય છે. આ વાત ત્રણે કાળને વિષે
અવિસંવાદ જાણી નિષ્કામપણે લખી છે.

યોગ દ્વારા જીવનનો વિકાસ

*** પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી ***

યોગ દ્વારા જીવનનો વિકાસ અને મૂળભૂત ઉમદા માનવનું ઘડતર થાય છે. આત્માને પરમાત્મા સાથે જોડે તેનું નામ યોગ. યોગ અને અધ્યાત્મનો અર્થ સમાન છે. અધ્યાત્મ એટલે અધિ + આત્મા. આત્મામાં નિવાસ કરવો તેને અધ્યાત્મ કહે છે. બન્ને તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ એક જ છે પરંતુ પદ્ધતિમાં ફેર છે કારણ કે, પરમાત્મામાં એકતા કરવા માટે કોઈ જ્ઞાનમાર્ગ, કોઈ ભક્તિમાર્ગ, કોઈ યોગમાર્ગ, કોઈ અનાસક્ત કર્મનો માર્ગ લે છે.

શકે.

(૧) સત્સંગ : જેમના આચાર અને વિચાર નિર્મળ છે એવા ઉમદા, ખાનદાન અને પવિત્ર પુરુષોનો સમાગમ કરવો તેને ભગવાન સત્સંગ કહે છે.

શ્રી શંકરાચાર્યજી સત્સંગ માટે કહે છે કે, સત્સંગત્વે નિઃસંગત્વં, નિઃસંગત્વે નિર્મોહત્વં । નિર્મોહત્વે નિશ્ચલ ચિત્તં, નિશ્ચલ ચિત્તે જીવન મુક્તિઃ॥

મોક્ષ સુધી લઈ જાય તેનું નામ સત્સંગ. ભક્તકવિ શ્રી તુલસીદાસજી સત્સંગનું માહાત્મ્ય દર્શાવતા કહે છે કે,

“એક ઘડી આધી ઘડી, આધી મેં પુનિ આધ, તુલસી સંગત સાધુ કી, કટે કોટિ અપરાધ.”

(૨) મૈત્રીભાવ : સર્વ જીવ-મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, કીટ, પતંગ, વૃક્ષ પ્રત્યે મૈત્રીભાવ રાખવો. જેવો હું આત્મા છું તેમ દરેક જીવ પણ આત્મા છે એવો ભાવ રાખવો.

(૩) ગુણપ્રમોદ : આ કળિયુગમાં ભગવાન પ્રત્યક્ષ રૂપે નથી. શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય જેવા યોગીશ્વરો હયાત નથી. માટે આપણને અત્યારે જ્યાં ગુણવાન મનુષ્યો જેવા મળે તો તેમના ગુણોને જોઈને પ્રસન્ન થવું, તેમના ગુણોની અનુમોદના કરવી તથા તેમના ગુણોને ગ્રહણ કરવાં.

(૪) કરુણા : અત્યારે આપણને જેટલી સુવિધા મળી છે તેટલી સુવિધા દરેકને મળતી નથી. આપણા દેશમાં ઘણા લોકોને એક ટંક ખાવાનું

પતંજલિજી યોગની વ્યાખ્યા આપતા કહે છે કે, ચિત્તવૃત્તિ નિરોધઃ યોગઃ ।

યોગ એટલે જીવનની સર્વાંગી સુસંવાદિતા. તમે ગમે તે કામ કરો પણ તમારું મન - ચિત્તવૃત્તિ પરમાત્મામાં લાગેલી રહેવી જોઈએ. દરેક દેહદેવળમાં વિરાજિત જે આત્મારામ છે તેની સાથે જેનો તાર જોડાઈ ગયો છે તેને યોગી કહેવામાં આવે છે. યોગ આપણા જીવનમાં એક-બે દિવસ માટે આદરવાનો નથી પણ આપણા જીવનમાં તાણાવાણાની માફક વણાઈ જવો જોઈએ. આમ થાય તો જાણવું કે આપણા જીવનમાં પરમાત્મા - સદ્ગુરુદેવની કૃપા થઈ છે. યોગમય જીવન બનાવવા માટે મહાપુરુષોએ તેની પૂર્વભૂમિકારૂપે આપણા જીવનમાં પ્રથમ સત્સંગ અને મૈત્રી આદિ ચાર ભાવનાઓને જીવનમાં ઉતારવા જણાવ્યું છે; જેથી આપણી હૃદયરૂપી ભૂમિ આ ઉત્તમ ભાવોથી પોચી બને; જેમાં યોગરૂપી બીજ અંકુરિત થઈ

“રે ! આત્મ તારો ! આત્મ તારો ! શીઘ્ર એને ઓળખો, સર્વાત્મમાં સમદષ્ટિ ઘો આ વચનને હૃદયે લખો.”

જે અહિંસા પાળવાથી મહાપુરુષો ઉત્તમપદને પામ્યા તે અહિંસા પાળવી સહેલી નથી પણ ખાંડાની ધાર પર ચાલવા જેવી છે. માટે બને તેટલું અહિંસાનું ભૂમિકા અનુસાર પાલન કરવું.

[૨] સત્ય : સત્ય બે પ્રકારના છે (૧) વ્યવહાર સત્ય (૨) પરમાર્થ સત્ય.

વ્યવહાર સત્ય : આ દુનિયામાં જેવી વસ્તુ જે સ્થળે, જે સમયે જોઈ હોય તે અનુસાર કહેવું તે વ્યવહાર સત્ય છે. દા.ત. ભગવાન બાહુબલિની પ્રતિમા ૫૭ ફૂટની છે તે વ્યવહાર સત્ય છે.

પરમાર્થ સત્ય : એક શુદ્ધાત્મા સિવાય આ દુનિયામાં મારું કંઈ નથી, એવું અંતરમાં સત્સંગ દ્વારા જાણીને માનવું અને તે પ્રમાણે જીવન જીવવું તે પરમાર્થ સત્ય છે.

[૩] અયૌર્ય : કોઈની માલિકીની વસ્તુ માલિકને પૂછ્યા વગર લેવી નહિ, વાપરવી નહિ તેને અયૌર્ય કહેવાય.

[૪] બ્રહ્મચર્ય : બ્રહ્મચર્યમાં બે શ્રેણીઓ છે : (૧) ગૃહસ્થશ્રેણી, (૨) મુનિ મહારાજની શ્રેણી

ગૃહસ્થશ્રેણી : સમાજ અને અગ્નિની સાક્ષીએ ધારણ કરેલી ધર્મપત્નીમાં સંતુષ્ટ રહેવું તેનું નામ સ્વદારા સંતોષપ્રત. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કહ્યું છે કે,

“નીરખીને નવયૌવના, લેશ ન વિષયનિદાનઃ,
ગણે કાષ્ટની પૂતળી, તે ભગવાન સમાન.”
“પાત્ર વિના વસ્તુ ન રહે, પાત્રે આત્મિક જ્ઞાન;
પાત્ર થવા સેવો સદા, બ્રહ્મચર્ય મતિમાન.”

મુનિશ્રેણી : મુનિને આજીવન બ્રહ્મચર્યવ્રત હોય છે.

આત્મામાં સ્થિર થઈ જવું તેનું નામ નિશ્ચય બ્રહ્મચર્ય.

[૫] અસંગતા (અપરિગ્રહ) : ખપ પૂરતી જરૂરિયાત રાખવી. પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિ કહે છે કે ખૂબ ઈચ્છા વધારો અને વસ્તુઓ વસાવો. પરંતુ આપણી સંસ્કૃતિ કહે છે કે જરૂરિયાત સિવાયની વસ્તુઓ રાખવી નહિ. આ દુનિયાના પદાર્થોનો હું માલિક છું એમ માનવું તે પરિગ્રહ છે.

“મૂર્ચ્છા (આસક્તિ) તે પરિગ્રહ છે.”

સ્ત્રી, પુત્ર, બંગલા, મોટર વગેરે વ્યવહારથી તારા કહેવાય પણ પરમાર્થથી તારા આત્મા સિવાય પરમાણુ માત્ર પણ તારું નથી. માટે સંતોષની વૃદ્ધિ કરી નિર્લોભતા વધારવી; જેથી સાચા વૈષ્ણવજન બની શકાય. ગાંધીજીએ ટ્રસ્ટીશીપનો સિદ્ધાંત આપ્યો છે કે આપણે મોટર, બંગલા વગેરે સંપત્તિના ટ્રસ્ટી બનવું, તેના માલિક બનવું નહિ.

પરિગ્રહપરિમાણ એટલે કે પરિગ્રહને મર્યાદિત કરવો, વધારે ઉપાધિ રાખવી નહિ.

આમ, આપણા જીવનને યોગમય, પરમાત્મામય બનાવવું હોય તો પ્રથમ આપણી હૃદયરૂપી ભૂમિને ચાર ભાવનાઓ વડે ખેડીને કોમળ (પોચી) બનાવવી તથા તેમાં અષ્ટાંગયોગના પ્રથમ પગથિયારૂપ યમ, નિયમરૂપ બીજ વાવીને તેમાં અહિંસા, સત્ય, અયૌર્ય રૂપી ખાતર નાખીને બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહરૂપ પાણી સિંચવાથી ક્રમે કરીને તેમાં સમાધિરૂપી ફળની પ્રાપ્તિ થશે.

॥ ઐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

એક ભવના થોડા સુખ માટે અનંત ભવનું અનંત દુઃખ નહીં વધારવાનો પ્રયત્ન સત્પુરુષો કરે છે. - શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

(૧) શમ, (૨) સંવેગ, (૩) નિર્વેદ, (૪) આસ્થા અને (૫) અનુકંપા. અહીં આ બોલમાં એજ લક્ષણો છે - ક્રમ કોઈ જગ્યાએ ફેરવ્યો છે અથવા નામમાં થોડો ફેરફાર કર્યો છે. લક્ષણો તો એ જ છે. એનું ટૂંકમાં ફરીથી વર્ણન જોઈ લઈએ.

(૧) ઉપશમ : કષાયોને બને તેટલા ઓછાં કરવાં, આપણું અહિત કરનારા પ્રત્યે પણ દ્વેષ ન જાગે અને ગમે તેવા સંજોગો આવે તો પણ મારી સમતા ટકી રહે તેનું નામ ઉપશમ અથવા શમ.

(૨) સંવેગ : સ્વર્ગના કે મનુષ્યભવના કોઈપણ સુખ કરતાં મોક્ષનું સુખ જ શ્રેષ્ઠ છે - મોક્ષમાં આત્મા નિરંતર અવ્યાબાધ, અતીન્દ્રિય સુખનો અનુભવ કરે છે અને એ આનંદ પ્રત્યેક ક્ષણે નવો નવો જ લાગે છે એટલે મોક્ષ સિવાય બીજે ક્યાંય સુખ નથી એમ માનવું એ સંવેગ.

(૩) નિર્વેદ : ધર્મ એ જ સંસારમાંથી તારનાર છે, સંસારમાં ક્યારેય સાચું સુખ મળી શકતું નથી. એટલે સંસારમાંથી છૂટવાની આશા રાખવી અને એવો જ પ્રયત્ન કરવો તે આ નિર્વેદ લક્ષણ છે.

(૪) અનુકંપા : ધર્મ રહિત દુઃખી જીવોની દયા કરવી, એનું દુઃખ દૂર થાય અને ધર્મ વગેરે એ પામે તેવો પ્રયત્ન કરવો તે અનુકંપા કહેવાય છે.

(૫) આસ્તિકતા-આસ્થા : જિનેશ્વર ભગવાને કહેલી વાતો ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી એ પ્રમાણે વર્તન કરવું - એમ કરે તો જ જીવનો ઉદ્ધાર થાય એમ સમ્યક્દષ્ટિ જીવ વિચારે છે.

હવે છ પ્રકારની જયણા વિષે કહે છે -

પરધર્મીઓના દેવ-ગુરુ વગેરેને વંદન, નમન, દાન વગેરે ન આપવું તે જયણા કહેવાય છે. તે ન પાળવાથી જૈનધર્મનું મહત્ત્વ ઘટે છે અને બીજાઓને જૈનધર્મ કંઈ મહાન લાગતો નથી. આ જયણાના છ પ્રકાર આ પ્રમાણે છે :

(૧) વંદન : બે હાથ જોડીને પરધર્મીઓના દેવ-ગુરુ વગેરેને વંદન કરવાં તે.

(૨) નમન : મસ્તક નમાવીને પરધર્મી દેવગુરુને પગે લાગવું તે નમન. એ પણ કરવા યોગ્ય નથી.

(૩) દાન : પરધર્મી દેવ-ગુરુને માન-સન્માન આપવું, ભક્તિ વગેરે કરીને આહાર-વસ્ત્ર, વગેરે કોઈ વસ્તુનું દાન કરવું તે પણ ઈષ્ટ નથી તેમ આ જયણા દ્વારા સમજવું.

(૪) અનુપદાન : ભક્તિભાવથી ઉપર કહ્યું તેવું દાન વારંવાર કરવું તે અનુપદાન કહેવાય છે. તે દ્વારા જૈનધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધા ડગી જાય છે.

(૫) આલાપ : બોલાવ્યા સિવાય બોલવું, આદર-સત્કાર વગેરે કરવો તે આ જયણા છે.

(૬) સંલાપ : પરધર્મીઓની સાથે વારંવાર બોલવું, ચર્ચા કરવી વગેરે પણ કરવા યોગ્ય નથી. તે સંલાપ જયણા છે. આ બધી જયણાનું યથાયોગ્ય પાલન થાય તો સ્વધર્મ ઉપરની આપણી અને અન્યની શ્રદ્ધા પાકી થાય.

હવે છ પ્રકારના આગાર વિષે કહે છે. આગાર એટલે પરધર્મી દેવ-ગુરુ પ્રત્યે ભક્તિભાવ ન હોવા છતાં રાજાના કે બીજા કોઈના દબાણને લીધે શ્રદ્ધા કે ઈચ્છા ન હોવા છતાં તે બાહ્યથી કરવું પડે તેને આગાર કહે છે. તે છ પ્રકારે આ પ્રમાણે છે :

(૧) રાજાભિયોગ : નગરના, પ્રાંતના કે દેશના રાજાની આજ્ઞા મુજબ અન્ય ધર્મી દેવ-ગુરુને વંદન-નમન-પૂજા વગેરે કરવાં પડે તે આ યોગ છે. આ ક્રિયા કરવા છતાં સાચા ધર્મીને અંદરના ભાવમાં કંઈ ફેર પડતો નથી.

(૨) ગણાભિયોગ : ગણ એટલે લોકોનો સમૂહ, લોકોનું ટોળું વગેરે. ઘણી વખત આવા ટોળાને વશ થઈ આપણી ઈચ્છા વિરુદ્ધ પરધર્મીને વંદન-નમન વગેરે કરવાં પડે તે આ આગાર.

(૩) બલાભિયોગ : ચોર, લુંટારા, ધાડપાડુ, શત્રુ વગેરેના દબાણથી આપણી ઈચ્છા-શ્રદ્ધા વિરુદ્ધ અન્ય ધર્મી દેવ-ગુરુને વંદન-નમન વગેરે કરવાં પડે તે એ આગાર.

(૪) દેવાભિયોગ : કુળદેવ કે દેવી, અથવા અન્ય દેવ-દેવીના દબાણથી અન્ય ધર્મી દેવ-ગુરુને વંદન-નમન-પૂજા વગેરે કરવાં પડે તે આ આગાર છે. સમ્યક્દષ્ટિ જીવ મનથી તો શુદ્ધ જ હોય છે અને વીતરાગ દેવ ઉપર જ તેને શ્રદ્ધા હોય છે.

(૫) ગુરુઅભિયોગ : આપણાથી વડીલ હોય તેવા

માતા-પિતા અથવા દાદા-દાદી, ભાઈ વગેરેના દબાણથી એ જેમની પૂજા કરતા હોય તેમને વંદન-નમન-પૂજા આપણે કરવાં પડે - તે દબાણ હેઠળ છે - અંતરથી નથી. આને ગુરુ અભિયોગ કહે છે.

(૬) વૃત્તિદુર્લભ : પોતાનો ધંધો-રોજગાર બરોબર ન ચાલતો હોય અથવા એમાં નુકસાન થવાથી જીવનનિર્વાહ કરવો પણ મુશ્કેલ થઈ ગયો હોય કે ભયંકર જંગલ વગેરેમાં અટવાઈ પડ્યા હોઈએ ત્યારે અન્ય ધર્મી દેવ-ગુરુને નમન-વંદન વગેરે કરવાં પડે તે પણ આ આગાર. એમ કરવાની અંતરથી તો ઈચ્છા નથી પણ બાહ્ય સંજોગોને વશ થઈને આ કરવું પડે છે.

આમ, આગાર પોતાની અંતરની ઈચ્છા વિરુદ્ધ દબાણને કે સંજોગોને વશ થઈને કરવાં પડે છે.

હવે આગળના બોલ વિષે આવતા અંકમાં વિચારીશું. અસ્તુ.

(ક્રમશઃ)

• • •

વિનયોપાસના

- પૂજ્યશ્રી લઘુરાજસ્વામીજી

આજ્ઞા ઉપાસવાનું ફળ : “ત્રણ લોકનું તત્ત્વ અને ત્રણ લોકનું કલ્પવૃક્ષ તે તો સાક્ષાત્ સજીવન મૂર્તિ સહજાત્મસ્વરૂપ પામેલ એવા સદ્ગુરુના ચરણકમળ છે અને તે ચરણકમળની સેવા જેને પ્રાપ્ત થઈ એટલે જેનો આત્મા સરળતાથી તે સદ્ગુરુની આજ્ઞા ઉપાસે છે તેને તો ત્રણેય લોકનું તત્ત્વ અને ત્રણ લોકનું કલ્પવૃક્ષ પ્રાપ્ત થઈ ચૂક્યું છે અને અનાદિકાળથી યાચકપણું હતું તે મટી અયાચકપણું પ્રાપ્ત થયું છે.”

આજ્ઞા કેવી રીતે ઉપાસવી ? “અંતર આત્માથી પરમાત્માને ભજાય છે. માટે અંતરથી (અંતર-આત્મા થઈ પરમાત્મામાં જેને દૃઢ સત્ય શ્રદ્ધા છે તે અંતર આત્મા છે) દૃઢ શ્રદ્ધા રાખીને આજ્ઞા ઉપાસવી.”

સંકલન : રીટાબેન મહેતા (કોબા)

પરમનો સ્પર્શ - ૨૮
નકારાત્મક અભિગમ

* * * * * પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ * * * * *

આજના માનવીનો મહાપ્રશ્ન એ છે કે જીવન અત્યંત 'બિઝી' હોવા છતાં જીવ્યાનો કેમ કોઈ સંતોષ નથી ? અનેક બાબતોમાં સમય ગાળે છે, પરંતુ એની પાસે સાર્થક જીવનનો આનંદ નથી. જીવનમાં કઈ કઈ બાબતોમાં આપણે સમયને વ્યર્થ રીતે ગાળીએ છીએ એ જાણી લઈએ. એ ટેવો, આદતો અને બાબતો વિશે જાણીએ તો જ યોગ્ય રીતે સમય કઈ રીતે પસાર કરી શકીએ, એ નક્કી કરી શકાય.

એક મોટી આદત છે ફરિયાદ કરવાની. કોણ જાણે કેમ, પણ માણસને ફરી ફરી ફરિયાદ કરવાનું મન થતું હોય છે. અંગત જીવનથી માંડીને વૈશ્વિક ઘટનાઓ સુધી એની ફરિયાદનું ક્ષેત્ર વિસ્તરેલું હોય છે. એ ફરિયાદ માત્ર આજની ઘટનાઓ પૂરતી જ સીમિત હોતી નથી, પરંતુ ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળ - એ ત્રણેય કાળને અનુસરીને ફરિયાદ થતી હોય છે. એકાદ દિવસ સમય કાઢીને એ જોવા જેવું છે કે દિવસ દરમિયાન આપણે કેટલી અને કેવી ફરિયાદ કરીએ છીએ. ફરિયાદના સ્વરૂપ વિશે પણ વિચાર કરવા જેવો છે. જે વસ્તુ ન હોય તેની તો ફરિયાદ થાય, પરંતુ જે વસ્તુ હોય એને વિશે પણ એવી ફરિયાદ થતી હોય છે કે એનાથી ચડિયાતી વસ્તુ નથી, તેનો અભાવ ખૂંચે છે.

માણસના મનમાં ફરિયાદનાં કેટલાંક સ્થાનો નિશ્ચિત થઈ જાય છે. તમારી વાતચીતમાં કોઈ કંપની, સંસ્થા કે વ્યક્તિનો ઉલ્લેખ આવે તો અન્ય

વ્યક્તિ તરત એ વિશે ફરિયાદ કરવા લાગશે. એ કહેશે કે એ કંપનીમાં ક્યાં ઠેકાણું છે, એ સંસ્થામાં તો ગેરવ્યવસ્થા છે અને એ વ્યક્તિ વાંકદેખુ છે એને સુધરવાની જરૂર છે.

ભૂતકાળમાં માલિકે દુર્વર્તન કર્યું હતું એની ફરિયાદ કર્મચારી રોજેરોજ સતત કરતો હોય છે અને સહકર્મચારી ઉપરાંત સહુ કોઈ ઓળખીતાને પણ એ ફરિયાદ કરતો હોય છે કે નસીબ કેવું વાંકું કે આવા માલિક મળ્યા !

પત્નીમાં આવડત નથી, છોકરાઓ ભણતા નથી કે ટ્રાફિકમાં કોઈ વ્યવસ્થા નથી, એવી ફરિયાદ કરનારા લોકો તમને ઠેર ઠેર જોવા મળશે. કૌટુંબિક ફરિયાદો તો સતત સાંભળવા મળતી હોય છે. સ્ત્રી ફરિયાદ કરે કે 'એના પતિને સંસાર-વ્યવહારની કોઈ સૂઝ નથી' તો એ ફરિયાદ એના પતિને કહેવાની સાથોસાથ પડોશીઓ, બહેનપણીઓ અને કુટુંબીજનો સહુ કોઈને કહી આવશે. અથવા તો 'આવી એટી સ્ત્રી સાથે માંડ માંડ સંસાર નિભાવું છું' એમ કહેનાર પતિ એ સ્ત્રી વિશે ફરિયાદ કરવાની સાથોસાથ પોતાના અહંકારને પોષતો હોય છે. વર્ષોથી શહેરમાં રહેતા હોય છતાં 'અહીં ગામડાંની ચોખ્ખી હવા મળતી નથી' એવી રોજેરોજ ફરિયાદ કરનારા જોવા મળે છે, તો કેટલાક ફરિયાદ કરતા હોય છે કે 'આ ભારત જેવા દેશમાં જન્મ્યા એટલે આ બધું ભોગવવું પડે છે. અમેરિકામાં જન્મ્યા હોત તો કેટલું સારું હોત !'

વ્યક્તિની ફરિયાદ એની પ્રકૃતિનો પરિચય

નથી. ઉનાળો આવ્યો એટલે ‘ગરમી બહુ વધતી જાય છે’ એવી ફરિયાદ સર્વત્ર સાંભળવા મળશે. વળી, આ ફરિયાદ જુદાં જુદાં રૂપે પ્રગટ થતી હોય છે. કોઈ ફરિયાદ કરશે કે પૃથ્વી પર માણસોનાં પાપ વધ્યાં છે એટલે ઋતુઓ રૂઠી ગઈ છે. કોઈ કહેશે કે જુઓને ! આ ગ્લોબલ વોર્મિંગે દુનિયાની હાલત કેવી કરી નાખી છે, તો કોઈ ફરિયાદ કરશે કે આ આમ એકાએક ગરમી શરૂ થઈ ગઈ અને ફૂલર, ફીઝ કે એરકન્ડિશનર તો રિપેર કરાવવાનું બાકી છે.

આવે સમયે સાચી દૃષ્ટિની જરૂર છે અને તે એ કે માણસે વિચારવું જોઈએ કે ‘હવે ગરમી શરૂ થઈ છે પણ મારી તબિયતને કોઈ વાંધો આવ્યો નથી. ઋતુના પલટાએ મારા શરીર પર કોઈ વિપરીત અસર કરી નથી, તે સારું થયું.’ હવાઈ મુસાફરી કરનારાઓ સતત એ ફરિયાદ કરશે કે ભારતીય વિમાની સેવા સાવ અનિયમિત બની ગઈ છે. મુંબઈ કે કોલકાતામાં રહેનારાઓને આજથી પંદર વર્ષ પહેલાં, દસ વર્ષ પહેલાં, પાંચ વર્ષ પહેલાં અને આજે તમે એમ જ કહેતા સાંભળશો કે ‘આ ટ્રાફિક-જામથી તો તોબા’. આવે વખતે વ્યક્તિને એમ નથી લાગતું કે એની પાસે સ્કૂટર કે કાર તો છે, બીજાને પગપાળા જવું પડે છે.

મોટાભાગની વ્યક્તિઓ પોતાની પાસે જેનો અભાવ છે, એની ફરિયાદ કરે છે. કેટલાકને મિત્રો અને કુટુંબ વિશે ફરિયાદ હોય છે અને રોજરોજ આ ફરિયાદનું પુનરાવર્તન થતું હોય છે. આવી ફરિયાદ કરવાની આદતથી એક વાર નહીં, પણ અનેક વાર સમય બરબાદ કરે છે અને ફરિયાદની નકારાત્મકતા એના જીવનમાં વ્યર્થતાનો ભાવ જગાડે છે.

મહાન વ્યક્તિઓમાં ક્રોધ જાગતો હોય છે, પરંતુ એમનો ક્રોધ ક્ષણિક હોય છે. ક્ષમાવૃત્તિ દ્વારા ચિત્તમાં ઉદ્ભવતા ક્રોધને ઓળખીને એને શાંત કરે છે. સંત તુકારામમાં આવી ક્ષમાશીલતા હતી અને તેથી તેઓ ક્યારેય ગુસ્સે થતા નહીં. કોઈએ એમને ગુસ્સે કરનારને ઇનામ આપવાની વાત કરી. એક માણસે બીડું ઝડપ્યું અને એ સંત તુકારામ ભજન ગાતાં હતા, ત્યારે એમના ખોળામાં આવીને બેસી ગયો. તુકારામ તો નાના બાળકને અતિ સ્નેહથી પંપાળતા હોય તેમ પંપાળવા લાગ્યા. પેલાએ બીજી તરકીબ અજમાવી. તુકારામને ગુસ્સે કરવા એમની પત્નીની પીઠ પર ચડી ગયો, ત્યારે સંત તુકારામે એમની પત્નીને કહ્યું, ‘આ પડી ન જાય તેની તું બરાબર સંભાળ રાખજે.’ વિરોધીની ગુસ્સે કરવાની સઘળી યોજના નિષ્ફળ ગઈ.

ક્રોધ વિભાવ છે, ક્ષમા સ્વભાવ છે. ક્રોધ દ્વેષ છે, ક્ષમા મૈત્રી છે. ક્રોધ મારક છે, ક્ષમા તારક છે. આ ક્ષમાના અમૃતથી આત્માનો અભિષેક કરવાથી દુરાગ્રહ, વિગ્રહ, વિદ્વેષ, દ્રોહ આદિ આઘાત ઓગળી જાય છે. જો ક્રોધને વધુ જાળવી રાખવામાં આવે તો તે વેરનું રૂપ લે છે અને વેર એ તો ભવોભવ સુધી માનવીને ક્રોધિત રાખે છે.

મહાસતીજી ધનકુંવરબાઈસ્વામીએ યોગ્ય જ કહ્યું છે, “વેરમાં વિગ્રહ છે, અવેરમાં નિગ્રહ છે. વેરમાં વિનાશ છે, જ્યારે અવેરમાં વિકાસ છે. વેરમાં વાંધો છે, તો અવેરમાં સાંધો છે. વેરમાં વિષમતા છે, તો અવેરમાં સમતા છે. વેરમાં વકીલાત છે, જ્યારે અવેરમાં કબૂલાત છે. વેર વિકૃતિ છે, તો અવેર સંસ્કૃતિ છે. વેર વમળ છે, જ્યારે અવેર કમળ છે. અને આ વેરનાં વિષ ઉતારવાનો અમર મંત્ર તે ક્ષમાપના છે.”

થતાં સમ્યગ્દર્શન થાય છે. અનંત અનંત ગુણોનું એક સાથે અભેદ પરિણમન થાય છે. તે જ્ઞાન સહજદશાને નમસ્કાર. તેથી કહ્યું છે સામ્યં સત્વોદ્ધ નિર્માણમ્ આત્મા ઇતિ આનન્દમન્દિરમ્ આનંદનું નિત્ય નિવાસસ્થાન ભગવાન આત્મા છે. સુખ અંતરમાં છે. બહાર શોધવાથી નહિ મળે. અંતરનું સુખ તો અંતરમાં જ હોય ને ? જ્યાં જે હોય ત્યાંથી તેની પ્રાપ્તિ થાય તે સહજ સ્વાભાવિક છે. દૃષ્ટાન્ત છે કે વૃદ્ધ-આંખે બહુ દેખાય નહિ, એવા માજીની સોંચ ઓરડામાં ખોવાઈ ગઈ - માજીને થયું કે ઓરડામાં અંધારું છે. પ્રકાશ નથી તેથી ફળિયામાં પ્રકાશ હોવાથી સોંચની ત્યાં શોધ કરું તો મળી જાય - વર્ષોના વર્ષો શોધ કરે તો પણ સોંચપ્રાપ્તિ નહિ થાય - પદાર્થ અન્યત્ર ખોવાયો છે અને પદાર્થની શોધ અન્યત્ર થાય છે. આપણે આપણા અંતરંગને પ્રામાણિકપણે ઢંઢોળીએ - લગનપૂર્વક તપાસીએ - જે સત્ય હશે તે પ્રગટશે. આ કાર્યવિધિમાં સમત્વભાવની પરમ આવશ્યકતા છે. સમત્વભાવ એ આત્માનંદનું મંદિર છે. બાહ્ય મંદિરમાં વીતરાગ ભગવાનના દર્શન થાય છે - સમતાભાવમાં આત્માના આનંદપૂર્ણ શાશ્વત્ધામમાં સ્થિતિ થાય છે. નિજ ભગવાનના દર્શન થાય છે.

સમતાભાવ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ છે. વિષમભાવમાં પરભાવ, પરદ્રવ્ય સાથે જોડાણ છે, જ્યારે સમતાભાવમાં શુદ્ધ પરમ તત્ત્વ સાથે અનુસંધાન છે. માટે આત્મભાવનું પોષણ થાય છે.

રાગદ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા આદિથી પર થયા છે તે સમતાધારક જ્ઞાનીપુરુષો મોક્ષદશામાં નિરંતર વિચરણ કરી રહ્યા છે. ઉપાધ્યાયજી યશોવિજયજી મહારાજ ‘જ્ઞાનસાર’ ગ્રંથના શમાષ્ટકના પ્રથમ શ્લોકમાં લખે છે -

વિકલ્પવિષયોત્તીર્ણઃ સ્વભાવાલમ્બનઃ સદા ।
જ્ઞાનસ્ય પરિપાકોચઃ સ શમઃ પરિકીર્તિતઃ ॥

ચિત્તના વિભ્રમરૂપ વિકલ્પો જીવને સતાવતાં હોય છે. વિષયાદિના શુભ અને અશુભ સંકલ્પો પણ ચિત્તના પ્રદેશ પર સાધકને ચાલતાં હોય છે. સંકલ્પ-વિકલ્પથી નિવૃત્ત થઈ, અનંત ગુણસંપન્ન શુદ્ધ સ્વભાવનું જેને આલંબન છે એવા ઉપયોગલક્ષણ જ્ઞાનનો પરિપાક તે શમ કહેવાય છે, સમતા કહેવાય છે. સમભાવલીન, આત્મમગ્ન આત્માનંદ રસાસ્વાદક આત્મા શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપમાં આત્મલયાન્વિત છે. આ પરમદશા અવર્ણનીય છે. અનુભવગોચર વાણી ગોચર કેમ થાય ? અધ્યાત્મપથનો સાધક પ્રયત્નશીલ હોય છે પણ પ્રયત્નના કર્તાપણાના અભિપ્રાયથી મુક્ત થયો હોય છે. શ્રી આચાર્યપ્રવર કુંદકુંદાચાર્ય ‘ભાવપાહુડ’ની ગાથા ૬ માં કહ્યું છે,

“છે ભાવ પરથમ, ભાવવિરહિત લિંગથી શું કાર્ય છે ? હે પથિક ! શિવનગરી તણો, પથ યત્નપ્રાપ્ય કહ્યો જિને.”

હે શિવપુરી કે પથિક ! પ્રથમ ભાવનો જ્ઞાન, ભાવરહિતલિંગસે તુજે ક્યા પ્રયોજન હૈ ? જિનભગવન્તોને શિવપુરીકા પંથ યત્નસાધ્ય કહા હૈ ।

અહીં યત્ન માટે બાહ્યભાવની દૃષ્ટિ નથી પણ શુદ્ધઆત્માવલંબન રૂપ પરિણમન થતાં શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ અનુભવાય છે તે સામ્યભાવ છે.

મોક્ષૈક સદ્ગનઃ દ્વારં - સમતાભાવ મોક્ષરૂપી અનુપમ મહેલનું દ્વાર છે. આ દ્વાર સામ્યભાવથી પૂર્ણ હોય તો કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. વિદેશથી કેટલાક શિષ્યો સંત પાસે આવ્યા - થોડા દિવસ રહ્યા પછી એક વિદેશી શિષ્યે સંતને પૂછ્યું, “હું આશ્રમમાં રહું કે મારા સ્થાને ચાલ્યો જાઉં - શું આપશ્રી મારા ઘરે કે મારા દેશમાં એટલા જ ઉપલબ્ધ હશે.” સંતે ભાવ સમજીને કહ્યું, “હા, એટલો

શ્રી આનંદઘન ચોવીશી

*** અશોકભાઈ પી. શાહ ***

(ગતાંકથી ચાલુ)

૭મા તીર્થંકર શ્રી સુપાર્શ્વજિન સ્તવન

યોગીશ્વર આનંદઘનજી શ્રી સુપાર્શ્વજિન સ્તવન દ્વારા પ્રભુના ગુણોની સ્તવના કરી રહ્યા છે અને આપણા માટે પણ ભક્તિમાર્ગની આરાધના સરળ બનાવી રહ્યા છે. પ્રભુના ગુણોનું ભાવપૂર્વક સ્મરણ, કીર્તન, ચિંતવન કરવાથી આપણામાં પણ તે ગુણોનો સંચાર થાય છે, પાપો નાશ પામતાં જાય છે, પુણ્ય વધતું જાય છે અને ભક્તિ પરાકાષ્ટાએ પહોંચતા પુણ્ય-પાપથી પણ જુદાં એવા સમત્વભાવની ઉપલબ્ધિ થાય છે. પ્રભુસ્તવનના આવા જ લક્ષ સાથે આપણે હવે આનંદઘનજી આગળની ગાથાઓમાં કઈ રીતે પરમાત્માની ઓળખાણ વિવિધ નામો દ્વારા કરાવે છે તે જોઈએ. પરમ પુરુષ પરમાત્મા, પરમેશ્વર પરધાન; લ. પરમ પદારથ પરમેષી, પરમદેવ પરમાન. લ.

શ્રી સુપાસં ૬

તીર્થંકર પ્રભુના વિવિધ નામોનો અહીં ઉલ્લેખ હોવાથી તેના શબ્દાર્થ તેમજ વિશેષાર્થ એક સાથે લઈએ છીએ.

પરમ પુરુષ : પરમ એટલે સર્વોત્કૃષ્ટ. પુરુષ એટલે આત્મા. પુરુષ શબ્દને કોઈ લિંગ સાથે અહીં સંબંધ નથી. જે કોઈ પોતાના શુદ્ધાત્માનો અનુભવ કરે તેવા જ્ઞાની જ ખરેખર પુરુષ કહેવાય, પછી ભલે તે સ્ત્રી-દેહે હોય કે પુરુષ-દેહે. સર્વ જ્ઞાનીપુરુષોમાં કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત પ્રભુ સર્વશ્રેષ્ઠ હોવાથી તેમને પરમપુરુષ કહીએ છીએ. વળી,

પ્રભુએ મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પરમ પુરુષાર્થ કર્યો તેથી પણ પ્રભુને પરમ પુરુષ કહીએ છીએ.

પરમાત્મા : એટલે પરમ આત્મા. શ્રી સુમતિનાથ સ્તવનમાં આનંદઘનજીએ જીવોના ત્રણ પ્રકાર બતાવ્યા હતા - બહિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્મા. અનંત જ્ઞાનાનંદના સ્વામી એવા પ્રભુ સર્વ જીવમાં સૌથી મહાન હોવાથી તેઓ પરમાત્મા છે.

પરમેશ્વર : એટલે સર્વોત્કૃષ્ટ ઐશ્વર્યવાન. લૌકિક દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો મનુષ્યોમાં ચક્રવર્તી અને દેવોમાં ઈન્દ્રને શ્રેષ્ઠ ઐશ્વર્ય હોય છે. પરંતુ તેમના સુખ પણ ઈન્દ્રિયજનિત, પુણ્યને આધીન તથા નાશવંત હોય છે. જ્યારે પ્રભુને અનંત જ્ઞાન-દર્શન-વીર્ય-સુખરૂપ ઐશ્વર્ય હવે અનંતકાળ સુધી રહેશે એવું અવિનાશી અને શ્રેષ્ઠ હોવાથી પ્રભુને ‘પરમેશ્વર’ કહીએ છીએ.

પરધાન : એટલે પ્રધાન, અગ્રેસર, નાયક. મોક્ષમાર્ગમાં ચાલી રહેલા સાધકો અને સર્વ આત્મજ્ઞાની મહાપુરુષોના તીર્થંકર પ્રભુ મુખ્ય નાયક હોવાથી તેમને ‘પ્રધાન’ તરીકે સંબોધ્યા છે.

પરમ પદારથ : એટલે સર્વોત્તમ પદાર્થ-વસ્તુ. આ જગતમાં છ પદાર્થ છે, દ્રવ્યો છે. તેમાંથી માત્ર ‘જીવ’ જ ચૈતન્યવંત પદાર્થ છે. બાકીના પાંચ તો જડ, નિર્જીવ છે. માટે જ શ્રીમદ્જી કહે છે, “આત્માથી સૌ હીન.” આવા ચૈતન્યસ્વરૂપ પદાર્થની પરમ શુદ્ધ અવસ્થાને પ્રભુએ પ્રાપ્ત કરી છે. માટે તેઓ જ પરમ પદાર્થ છે.

ભરનાર - વિશ્વવ્યાપક. પ્રભુનું કેવળજ્ઞાન લોકલોકને પ્રકાશે એટલું વ્યાપક છે એ દૃષ્ટિએ તેઓ વિશ્વંભર છે.

ઋષીકેશ : ઋષિક + ઈશ. ઋષિક એટલે ઈન્દ્રિયોને વશ કરનાર, ઈશ = ઈશ્વર, શ્રેષ્ઠ. ઈન્દ્રિયોને વશ કરનાર મહાપુરુષોમાં પણ પ્રભુ સર્વશ્રેષ્ઠ છે. તેથી ઋષીકેશ છે. વળી, પ્રભુએ મોહનીયનો સંપૂર્ણ નાશ કર્યો હોવાથી જિતેન્દ્રિય એવા સર્વ ઋષિઓમાં પણ તેઓ શ્રેષ્ઠ હોવાથી ઋષીકેશ છે.

જગનાથ : પ્રભુ જગતના ત્રણે લોકના જીવોની અનાથતાને દૂર કરનાર નાથ છે, પરમ શરણરૂપ છે. તેથી તેમને જગતનાથ, ત્રિલોકનાથ કહ્યાં છે. શ્રીમદ્ રાજયંદ્રજી 'ભાવનાબોધ' માં તેથી જ કહે છે :

“સર્વજ્ઞનો ધર્મ સુશર્ષ જાણી,

આરાધ્ય આરાધ્ય પ્રભાવ આણી;

અનાથ એકાંત સનાથ થાશે,

એના વિના કોઈ ન બાંધ્ય સ્હાશે.”

અઘહર, અઘમોચન : અઘ એટલે પાપ. પ્રભુ પાપોને હરનારા અને પાપોથી મુક્ત કરાવનારા છે, કારણ કે પ્રભુના માર્ગે ચાલવાથી મિથ્યાત્વરૂપી મોટું પાપ નાશ પામે છે અને ક્રમશઃ સર્વ પાપકર્મોની નિર્જરા થાય છે.

ધણી : પ્રભુ સર્વ ભવ્ય જીવોના સ્વામી છે, આ ધણીને માથે રાખ્યાં હોય તો આપણું કોઈ કાંઈ બગાડી શકતું નથી. તેથી જ આનંદઘનજી શ્રી વિમલનાથ સ્તવનમાં કહે છે :

“ધિંગ ધણી માથે ક્રિયા રે, કુણ ગંજે નર ખેટ.”

મુક્તિ પરમપદ સાથ : પ્રભુનું પરમ પ્રેમે શરણું સ્વીકારીએ તો છેક મોક્ષરૂપ પરમપદની

પ્રાપ્તિ સુધી તેઓ આપણા સારથિ બનીને આપણો સાથ નિભાવે છે, માર્ગદર્શક બની રહે છે. તેથી જ જ્ઞાનીપુરુષો બારમા ગુણસ્થાનના અંત સુધી પ્રભુનું અવલંબન છોડતાં નથી, એમ શ્રીમદ્જીએ અનેક જગ્યાએ કહ્યું છે.

આનંદઘનજી આમ પ્રભુના અનેક નામોનો ઉલ્લેખ માત્ર કરી અટકી જતાં નથી, પરંતુ નામસ્મરણ યથાર્થપણે કરવાની વિધિ અને તેનાથી મળતું ઉત્તમ ફળ - એ વિષયની હવે રજૂઆત કરી સ્તવન પૂર્ણ કરે છે.

એમ અનેક અભિધા ધરે, અનુભવગમ્ય વિચાર; લ૦ જેહ જાણે તેહને કરે, આનંદઘન અવતાર. લ૦

શ્રી સુપાસ૦ ૮

શબ્દાર્થ : આમ, પ્રભુ અનેક નામોને ધારણ કરનારા છે. તે નામો ઉપર વિચાર કરી જે અનુભવ કરીને તેને જાણે, સમજે, તેને શ્રી સુપાર્થ પ્રભુ આનંદઘનનો અવતાર બનાવી દે છે. (અભિધા = નામ, શક્તિ; અનુભવગમ્ય = અનુભવ દ્વારા સમજણમાં લાવવું)

ભાવાર્થ : આનંદઘનજી કહે છે કે આ પ્રમાણે ભગવાન અનેક અભિધા એટલે કે અનેક નામના ધારણ કરનારા છે. અહીં પ્રશ્ન થાય કે ભગવાન તો પરમ વીતરાગી, અનામી, અરૂપી શુદ્ધાત્મા છે, તો તેમને નામ સાથે શું સંબંધ ? તેનું સમાધાન આનંદઘનજીના આ શબ્દોમાં મળે છે કે - ‘અનુભવગમ્ય વિચાર.’ એટલે કે તે નામમાં ગર્ભિત રહેલાં તેમના ગુણો, તેમની શક્તિઓનો આપણે અત્યંત વિચાર કરી પરિચય કરવાનો છે.

ભગવાનના વિવિધ નામ તેમના ગુણોનું પ્રતિપાદન કરે છે. અભિધા એટલે શક્તિ - એવો પણ અર્થ થાય છે. ભગવાનના આ બધા

ગુણવાચક નામો પર ગંભીર વિચાર કરી જો તેને શબ્દથી, અર્થથી અને વેદનથી સમજણમાં લાવીએ તો અગમ્ય અને અગોચર એવું આપણું આત્મતત્ત્વ અનુભવગમ્ય અને અનુભવગોચર બની પ્રકાશમાં આવે. તેથી જ શ્રીમદ્જીએ કહ્યું છે કે :

“આત્મસ્વભાવ અગમ્ય તે, અવલંબન આધાર; જિનપદથી દર્શાવિયો, તેહ સ્વરૂપ પ્રકાર.”

દાખલા તરીકે, પ્રભુના ‘વિધાતા’ નામને અનુભવગમ્ય કરીએ તો આપણે જ આપણા ભાગ્યના વિધાતા એવો પરમાર્થ નીકળે છે. ‘પરમેશ્વર’ નામથી આપણા શુદ્ધાત્મામાં રહેલા ઐશ્વર્યનું ભાન થાય છે. ‘વિશ્વંભર’ નામથી આપણા જ્ઞાનસ્વભાવની વ્યાપકતાનો બોધ મળે છે અને સર્વ પરદ્રવ્યો જ્ઞાનના શેયરૂપ જણાતાં સમતાભાવ આવે છે. ‘ઋષીકેશ’ નામથી જિતેન્દ્રિયતાનો બોધ મળે છે. આમ, અનેક પ્રકારે ભગવાનનાં નામસ્મરણનો આ મહિમા છે કે તેના અર્થનો ઊંડો વિચાર કરી વેદનના, અનુભવના સ્તરે લઈ જતાં તે જ ગુણો જે આપણામાં પણ શક્તિપણે ઢંકાયેલા પડ્યાં છે, તે ધીમે ધીમે આવિર્ભાવ પામતાં જાય છે અને સમ્યક્જ્ઞાનનો ઉદય થતાં આનંદઘન સ્વરૂપ આપણો નવો અવતાર પ્રભુની આ કૃપાથી જન્મ પામે છે અને થોડા જ ભવોમાં આપણે પણ તેમના જેવા પૂર્ણ આનંદઘનપદને પામી શકીએ છીએ. આ પદપ્રાપ્તિમાં પ્રભુનો અનંત ઉપકાર ભૂલી ન શકાય તેથી આનંદઘનજી આ સર્વોત્તમ ફળ પ્રભુએ આપ્યું એમ દર્શાવતાં કહે છે કે :

“જેહ જાણે તેહને કરે,

આનંદઘન અવતાર.”

આનંદઘનજીએ સહસ્ત્રનામી તીર્થંકર ભગવંતોના ૧૦૦૮ નામોને આ સુપાર્શ્વનાથની સ્તુતિમાં જાણે સમાવી દીધાં હોય એવું લાગે છે. આનંદઘનજીએ આ પ્રભુભક્તિ દ્વારા પ્રભુ જેવા બનવાની સુવિધા કરી આપી, “મને હરિગુણ ગાવાની ટેવ પડી !” અને તે દ્વારા આત્મવૈભવનું ભાન કરાવ્યું, તે માટે આનંદઘનજીનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે. તેમને કોટિ કોટિ વંદન કરી આ સ્તવનની વિચારણાને અહીં વિરામ આપીએ છીએ.

પ્રભુના નામના અર્થ અનેક પ્રકારે થઈ શકે છે. તેમાં મારી અલ્પજ્ઞતાવશ કંઈપણ ભૂલચૂક થઈ હોય અને આનંદઘનજીના આશયથી વિપરીત લખાયું હોય તો સર્વ જ્ઞાનીપુરુષોની સાક્ષીએ ક્ષમાયાચના કરું છું.

(ઈતિ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ સ્તવન વિવેચન)

પંચ પરમેષીને નમસ્કાર

સંકલન : ગુલાબચંદ ધારશી રાંભિયા

પંચ પરમેષી છે સાર, બીજું બધું અસાર છે. અરિહંત દેવો સર્વ જાણે છે, રાગ-દ્વેષના જીતનાર, સિદ્ધ પરમાત્મા મોક્ષમાં બિરાજે, તેમનું સુખ છે અપાર. આચાર્ય દેવો નેતા સમાન છે, પાળે પળાવે આચાર, ઉપાધ્યાયજી ભણે ભણાવે, જ્ઞાન બગીચે રમનાર. સાધુઓ સત્યાવીસ ગુણોથી શોભતા, સદ્ગુણના ભંડાર, સંસારના સુખો સર્વ ક્ષણિક છે, ધર્મમાં શાંતિ અપાર. નમસ્કાર હો એવા પ્રભુને, તેમના વિના નહિ ઉદ્ધાર.

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?

(ક્રમાંક - ૮)

વલભજી હીરજી 'કેવલ'

“બહુ ઉપસર્ગકર્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં,
વંદે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જો,
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો.”
અપૂર્વ ૮

અપૂર્વ અવસરની ભાવનામાં એવી રુચિનું રટન થાય છે કે ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા પ્રગટો, અને શુભાશુભ પ્રકૃતિનો એવો ક્ષય કરું કે ફરીને બંધન ન થાય. જે કંઈ વિકલ્પ ઊઠે તે જ ક્ષણે અખંડ અબંધ અપૂર્વ દશા વડે તેને છેદું. એવી ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશા ક્યારે આવશે એ ભાવના અહીં છે.

બહુ ઉપસર્ગ કરનાર પ્રત્યે પણ લેશમાત્ર ક્રોધ ન થાય. ચેતન કે અચેતન પ્રકૃતિનો ઘોર ઉપસર્ગ ઉદયમાં આવે તો પણ તે પ્રત્યે લેશમાત્ર ક્રોધ કરું નહિ, કારણ કે પૂર્વ કર્મકૃત અશાતાવેદનીય આદિ ઘણા પ્રકારના કર્મ બંધાયેલા છે, તે તેની સ્થિતિ પૂરી થતાં ફળ દઈને ખરી જવાના છે. તેનાથી જ્ઞાનગુણને હાનિ નથી. જાણવું તેમાં દોષ નથી. જેમ છે તેમ જાણવું તે ગુણ છે. તેમાં અનંતી સમતા છે. બહુ ઉપસર્ગ સામે ક્ષમા સ્વભાવ જાગૃત છે. ક્ષમા એટલે સ્વભાવથી ભરેલી જ્ઞાનદૃષ્ટિમાં કોઈના દોષ ન દેખાય, કારણ કે કોઈ વસ્તુ દોષરૂપ નથી. સ્વરૂપરુચિની દૃઢતા વધારવી એ જ હિતકર છે. પર વસ્તુ છે તે તદ્દન ભિન્ન, તેના ભાવે સ્થિત છે. એમ સ્વતંત્ર વસ્તુસ્વભાવને ભિન્ન જાણે, તો મારામાં ક્રોધ નથી, દ્વેષ-અણગમો નથી, ઉપાધિ નથી એમ દેખાશે. અકષાયદૃષ્ટિ વડે કષાય ટાળવાની આ ભાવના છે. સ્વરૂપની યથાર્થ જાગૃતિના ભાન વડે અપૂર્વતાનો આ સંદેશો છે. “ધન્ય તે મુનિવરા રે, જે વર્તે સમભાવે” એ ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશાની રુચિ જેના અંતરમાં યથાર્થપણે વસી છે તેની આ ભાવના છે. ‘વંદે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જો’ છ ખંડનો અધિપતિ ચક્રવર્તી મહા વૈભવવંત હોય છે. ચક્રવર્તી સમ્રાટ મોટા ભપકાથી મુનિને વંદન કરવા આવે ને સ્તુતિ કરે : હે મુનિ મહારાજ ! ‘આપ બહુ જ પવિત્ર દશાવાળા છો’ એમ

તેમને બહુમાનથી વંદન કરે, પણ મુનિને તે સંબંધે માનનો અંશ પણ નથી. મુનિપણામાં જે પવિત્રદશા પ્રત્યક્ષ પ્રગટપણે વર્તે છે તે ઉત્કૃષ્ટ સાધકદશાનો આ ગાથામાં આદર છે. પોતામાં પાત્રતા છે અને તેવી દશાનો આદર છે, તેથી પૂર્ણતાના લક્ષે આ ભાવના ભાવી છે.

‘દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં’ સર્વોત્કૃષ્ટ સાધકદશાવાળા મુનિ પૂર્ણ શુદ્ધતાના પુરુષાર્થની રમણતામાં વર્તે છે. તેમાં કદી દેહનાશનો પ્રસંગ આવે, કદી ઘોર પરિષદનો પ્રસંગ આવે તો પણ દેહમાં અંશ માત્ર પણ મમતા ન થાય; પુરુષાર્થની સ્થિરતાથી છૂટી રાગ-દ્વેષમાં અટકવું ન થાય. સળંગ પુરુષાર્થ પૂર્ણતાના લક્ષે ચાલ્યો જ જાય. મોહભાવ કે માયાનો અંશ પણ આવે નહીં. આવા વીતરાગભાવનો પુરુષાર્થ જ્યારે પ્રગટ કરીશ, તે સ્વકાળને ધન્ય છે, એવી ભાવના અહીં ભાવી છે. દેહનાશના સમયે પણ મારો અતીન્દ્રિય પુરુષાર્થ સળંગ રહો ! દેહભાવનો વિકલ્પ પણ વચ્ચે નહીં. કદી ઘોર ઉપસર્ગ હો તો અપૂર્વ સમાધિમરણની જાગૃતિ વધી જાઓ. દેહ જાય છતાં માયા રોમમાં ન થાઓ ! એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે તેની આ ભાવના છે.

“લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો” વચનસિદ્ધિ, લબ્ધિયોગરૂપે પુણ્ય પ્રકૃતિઓ પ્રગટે, છતાં તે સન્મુખ જોવાનો વિકલ્પ પણ ન આવે. મારામાં અનંત સુખ છે, હું સ્વયં આનંદધન સિદ્ધ છું. એમાં ઉપાધિજન્ય જડ પુણ્યની લબ્ધિનો શા માટે વિચાર ? મુનિને પૂર્ણ શુદ્ધ આત્મા સિવાય બીજાનો એટલે કે રાગાદિનો વિચાર ન હોય. પૂર્ણ થવાની રુચિ જેને વધતી જાય છે તે પોતાના પુરુષાર્થને ઉપાધિમાં કેમ જોડે ? જોડે જ નહીં. જ્યાં નિર્લોભતા - વીતરાગદશાનો પુરુષાર્થ ઘુંટાય છે ત્યાં કોઈ પરનિમિત્તમાં અટકવું ન બને; વિશેષ બળવાન સિદ્ધિ પ્રગટ્યા છતાં તે સંબંધી વિકલ્પ પણ ન રહે એવી સ્થિરતાનો અપૂર્વ સ્વ-સમાધિયોગ ક્યારે આવશે ? એવી અહીં ભાવના ભાવે છે.

(ક્રમશઃ)

અનંતકાળનાં અંધારા ઓસર્યાં

ચંદ્રહાસ ત્રિવેદી

વર્તમાન ચોવીસીના પ્રથમ તીર્થંકર ઋષભદેવના જયેષ્ઠ પુત્ર ભરત રાજા વિમાસણમાં પડ્યા છે. તેમણે છ ખંડ જીતી લીધા પણ ચક્રવર્તન હજુ તેમની આયુધશાળામાં પ્રવેશ કરતું નથી. ચક્રના પ્રવેશ વિના તે ચક્રવર્તી કહેવાય નહીં. ભરત મહારાજાએ મંત્રીઓ અને રાજપુરોહિતો સાથે મંત્રણા કરી તેમની સમક્ષ પ્રશ્ન મૂક્યો, “દિવ્યચક્ર શસ્ત્રાગારમાં કેમ પ્રવેશતું નથી?” સૌએ અભિપ્રાય આપ્યો, “તમારા ભાઈ બાહુબલિએ તમારું આધિપત્ય સ્વીકાર્યું નથી તેથી તમે ચક્રવર્તી થઈ શકતા નથી.”

છેવટે ભરતે બાહુબલિને કહેવડાવ્યું, “અદ્વાણું ભાઈઓએ તો એમનાં રાજ્યો મને સોંપી દીધાં અને દીક્ષા લઈ લીધી. તમારું રાજ્ય ભલે તમે કરો પણ તમે મારું આધિપત્ય સ્વીકારો અને તે માન્ય ન હોય તો પછી યુદ્ધ કરો.”

બાહુબલિએ પડકાર ઝીલી લેતાં કહેવડાવ્યું, “પિતાશ્રીએ આપણને સરખે ભાગે રાજ્ય વહેંચી આપ્યું હતું. ભાઈઓનાં રાજ્યો તમે લઈ લીધાં તે જ અન્યાય હતો. તેઓએ ઘોર સંહારના પાપથી બચવા પિતાશ્રીની સલાહ અનુસાર સાધુજીવન સ્વીકારી લીધું અને રાજ્યો છોડી દીધાં. પણ એમ કંઈ હું તમને મારું રાજ્ય નહીં આપું.”

પછી ભરતને બાહુબલિ સાથે યુદ્ધ કર્યા વિના છૂટકો જ ન રહ્યો. કાં તો ચક્રવર્તી થવાની મહત્ત્વાકાંક્ષા જતી કરે કે પછી ભાઈ સાથે યુદ્ધ ચઢે. દેવોએ છેવટે તીર્થંકરના બંને પુત્રોને દ્વંદ્વયુદ્ધ કરી લેવા સમજાવ્યા, જેથી ઘોર હિંસા તો ન થાય.

દ્વંદ્વયુદ્ધમાં પ્રથમ દૃષ્ટિયુદ્ધ થયું. ભરત બાહુબલિની આંખનું ત્રાટક ન જીરવી શક્યો અને તેણે દૃષ્ટિ નીચી કરી દીધી. પછી બાહુયુદ્ધ થયું. તેમાંય ભરતનો પરાજય થયો. નાદયુદ્ધ અને દંડયુદ્ધમાં પણ ભરત હાર્યો. પરાજિત થયેલા ભરતે નિયમનો ભંગ કરી બાહુબલિ ઉપર ચક્ર છોડ્યું. પરંતુ ચક્ર સગોત્રી બાહુબલિની આમન્યા રાખી તેને પ્રદક્ષિણા લઈને પાછું ફર્યું.

પરંતુ ભરતના ચક્ર છોડવાથી ક્રોધે ભરાયેલા બાહુબલિ બળવાન મુઠ્ઠી ઉગામીને ભરત તરફ દોડ્યા. બાહુબલિની મુઠ્ઠીની તાકાત જોતાં જ સૌને લાગ્યું કે ભરત આ બળવાન મુષ્ટિપ્રહારને નહીં ઝીલી શકે અને મોતને શરણે થઈ જશે. બાહુબલિનો આક્રોશ અને મુઠ્ઠીનું બળ જોતાં ભરત રાજા પણ સ્તબ્ધ થઈ ગયા અને હવે શું કરવું અને શું ન કરવું તેનું પણ તેમને ભાન રહ્યું નહીં. પરંતુ આ શું થયું ? બાહુબલિની મુઠ્ઠી અધર જ કેમ તોળાઈ રહી છે અને ઉપરથી નીચે ઉતરતી જ નથી. મુઠ્ઠી વાળેલો હાથ ભરતના શિર ઉપર તોળાઈ રહ્યો છે. લોકો જોતા રહ્યા અને બાહુબલિએ મુષ્ટિપ્રહાર કરવાને બદલે મુઠ્ઠી ખોલી નાખી અને તેમાં પોતાના લાંબા વાળ પકડી લીધા અને તેનો લોચ કરી નાખ્યો.

પળમાં સૌ સમજી ગયા કે બાહુબલિએ ભાઈને મારીને રાજ્ય જાળવી રાખવાને બદલે સાધુ થવાનું પસંદ કરી લીધું. જે રાજસત્તાને કારણે ભાઈની હત્યા કરવી પડે તેના કરતાં તેમણે રાજસત્તા છોડી દેવાનું પસંદ કર્યું. વાત સમજી

જતાં ભરત રાજા બાહુબલિના પગે પડ્યા. ચારેય બાજુ બાહુબલિના ત્યાગની પ્રશંસા થવા લાગી. પ્રજા ઘોર હિંસામાંથી બચી ગઈ. સૌએ શાંતિનો શ્વાસ લીધો.

બાહુબલિએ દીક્ષા અંગીકાર કરી. સાધુ તો થઈ ગયા પણ તેઓ તેમના પિતા ઋષભદેવ પાસે ન ગયા. ત્યાં જાય તો તેમણે તેમની પહેલાં સાધુ થયેલો પોતાના અઘ્લાણુ નાના ભાઈઓને આચારથી વંદન કરવાં પડે. તે માટે તેઓ તૈયાર ન હતા. તેમણે વિચાર કર્યો કે જો હું કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને પિતા પાસે જાઉં તો મારે કોઈને વંદન ન કરવાં પડે. તેથી તેમણે ઉગ્ર તપશ્ચર્યા આરંભી અને કર્મક્ષય કરવા માટે ધ્યાનની ધારાએ ઉપર ચડ્યા. કેટલોય સમય વીતી ગયો પણ બાહુબલિને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. તેઓ તપસાધનાને વધારે ઉગ્ર બનાવે છે. ધ્યાનની ધારાને બળવત્તર કરે છે પણ કેવળજ્ઞાન તો છેટું ને છેટું જ રહી જાય છે.

બીજી બાજુ તેમના પિતાશ્રી તીર્થંકર પરમાત્માએ ધ્યાનમાં જોયું કે બાહુબલિ સહેજ માટે અટકી ગયો છે. તેમણે છેવટે તેમની પુત્રીઓ બ્રાહ્મી અને સુંદરીને બાહુબલિને મોહનિદ્રામાંથી જગાડવા મોકલી. બંને બહેનો બાહુબલિ પાસે આવે છે. ધ્યાનસ્થ બાહુબલિની આસપાસ રાફડા થઈ ગયા છે. તેઓ ધ્યાનના કોઈ ઉચ્ચ શિખરને સ્પર્શી રહ્યા હોય તેમ લાગે છે.

ત્યાં બંને બહેનો તેમની નજીક આવીને મધુર કંઠે ગાવા લાગે છે : “વીરા મારા ! ગજ થકી હેઠા ઊતરો, ગજ બેઠે કેવળ ન હોય.”

ઊડે ઊડે ધ્યાનસ્થ બાહુબલિને આ શબ્દો સંભળાયા. તેમની ધ્યાનધારા જરા તૂટી. પછી

વિચાર આવ્યો કે હું હાથી ઉપર ક્યાં બેઠો છું ? ત્યાં તેના ઉપરથી નીચે ઉતરવાની આ બહેનો વાત કેમ કરે છે ? ત્યાં તેમના મનમાં ઝબકારો થયો કે કોઈને નહીં નમું એવા અહંકારના હાથી ઉપર આરૂઢ થઈને તો હું સાધના કરું છું. ક્ષણવારમાં તેમના ધ્યાનની દિશા પલટાઈ ગઈ. ભાઈ-મુનિઓને વંદન કરવા તેઓ તૈયાર થઈ ગયા. આંખ ખોલી, શરીર હલાવીને રાફડા ખંખેરી નાખ્યા. ભાઈઓને વંદન કરવા જવા માટે ઊભા થઈને આગળ વધ્યા.

ત્યાં ચમત્કાર થઈ ગયો. આ શું થઈ રહ્યું છે ? આત્મા ઉપર લાગેલાં અનંત જન્મોનાં કર્મો ખરી રહ્યાં છે. આત્મા અજબ-ગજબની હળવાશ અનુભવી રહ્યો છે. દૃષ્ટિનો વ્યાપ અસીમ સુધી વિસ્તરી રહ્યો છે અને સકળ સૃષ્ટિ કેવળજ્ઞાનના પ્રકાશમાં પ્રત્યક્ષ થઈ ગઈ છે. જે પરમાત્મ-અવસ્થા આટલી ઘોર તપશ્ચર્યા કરવા છતાંય દૂર ને દૂર રહી ગઈ હતી તેનો પળવારમાં આવિર્ભાવ થઈ ગયો છે. અનંતકાળનાં અંધારાં ઓસરી ગયાં છે અને કેવળજ્ઞાનનો સૂર્ય ઝળહળી રહ્યો છે.

રત્નકણિકાઓ

- સંબંધોને સ્નેહથી ખીલવવા પ્રેમનું પાણી પાતા રહેજો.
- ક્ષમામાં પ્રકાશ છે, વેરમાં અંધકાર છે, ક્ષમામાં સાંધો છે, વેરમાં વાંધો છે.
- મોતીની માળાના મણકા તૂટી જાય તો પરોવી શકાય... પણ મનના મણકાનું શું ?
- રિસાઈ જનાર નાનો હોઈ શકે... જ્યારે મનાવનાર તો હંમેશાં મોટો જ રહેવાનો.
- સામો થાય ‘આગ’ તો તું થાજે ‘પાણી’, આ છે વીરપ્રભુની વાણી.

જીવનની સૌથી દારૂણ અવસ્થા

ધૂની માંડલિયા

જીવનની સૌથી દારૂણ અવસ્થા કઈ ? માણસ ચારે બાજુથી ઘેરાઈ ગયેલો હોય એ ? ના. કોઈ મોટી આર્થિક આંધીમાં અટવાઈ ગયો હોય એ ? ના. સાવ અબુધ કાળ છે એ બાળપણ ? ના. તો શું ઝંઝાવાતી યુવાની ? ના. જીવનની સૌથી દારૂણ અવસ્થા છે વૃદ્ધાવસ્થા - ઘડપણ. વૃદ્ધાવસ્થા કડવી, કડછી અને કપરી અવસ્થા છે. આ અવસ્થા જીવનનો સૌથી કપરો કાળ છે. આ અવસ્થા નર્ચા થાકની અવસ્થા છે. યુવાનીનો મદ ઓગળી ગયો હોય છે. દેહની ચમક દમક ઓસરી ગઈ હોય છે. જીવનની સ્વતંત્રતા ખતમ થઈ ગઈ હોય છે. તમારા ચાલકબળની દોરી તમારા હાથમાંથી સરી જઈને પુત્ર-પુત્રવધૂ કે નોકરના હાથમાં જતી રહેતી હોય છે. માળાના મણકા અને ઉગતી પેઢીના છણકા વચ્ચે તમારે કલાકો પસાર કરવાના હોય છે. વૃદ્ધાવસ્થામાં તમારી જિંદગી ત્યારે પરવશ બની જાય છે. વૃદ્ધાવસ્થામાં તમારે સતત મૃત્યુના પડછાયા સામે લડતા રહેવાનું હોય છે. આ લડાઈમાં આખરે તમારે જ થાકવાનું હોય છે. તમને થકવવા માટે તો એ ઓછાઓ તમારી પથારી આસપાસ ફરતો રહે છે.

વૃદ્ધ અવસ્થાની કડૃણતા એ છે કે એક કલાક પણ ૧૨૦ મિનિટ જેટલો લાંબો હોય છે. શરીરના સેંકડો અંગો અને ઉપાંગો આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે ત્યારે સક્રિય થવાના નથી કે જલ્દી મરવાના નથી. જમણી આંખની ઉંમર ૪૦ વર્ષની હશે અને ડાબી આંખની ઉંમર ૭૦ ની થઈ હશે. જમણો કાન ૬૦ ટકા સાંભળતો હશે અને ડાબા કાનની શ્રવણશક્તિ માત્ર ૨૦ ટકા બચી હશે. તમારા માટે એક જમાનામાં વપરાયેલા માનવંતા વિશેષણોની નિરર્થકતા આ અવસ્થામાં સમજાઈ જતી હોય છે. ચિતા ઉપર નિશ્ચેતન દેહની સાથે બધાં જ વિશેષણા, ખિતાબો, સળગી જાય છે અને વિશેષણોની રાખ પડતી નથી. વિશેષણોમાંથી

ધુમાડો ઉઠતો નથી.

વીસમી સદીના શ્રેષ્ઠ વૈજ્ઞાનિક આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈનને વૃદ્ધાવસ્થામાં અંતિમ ઓપરેશન કરવાનું હતું. એમણે કહ્યું, “બનાવટી રીતે જિંદગી લંબાવ્યે રાખવી અર્થહીન છે. મેં મારું કર્મ કરી લીધું છે. હવે વિદાયનો સમય થઈ ગયો છે.” મૃત્યુ સામાન્ય માણસને હલાવી નાખે છે. જીવતાં આવડવું એક વાત છે, મરતાં આવડવું બીજી વાત છે. ઘણા એવા પણ હોય છે કે જેમને શોખથી જીવતાં આવડે છે અને શાનથી મરતાં આવડે છે. મોટો વર્ગ તો કણસે છે અને વધુને વધુ દવા અને દાકતરની પનાહમાં કષ્ટે પણ લાંબુ જીવવાની ઈચ્છામાં જ આયખું પૂરું કરે છે. જે આવી ઘેલી ઈચ્છામાંથી પોતાને ઉગારી લે છે તેને સલામ.

દીવાલ પર મરનાર મા-બાપની તસવીર લગાવી દેવાનું કામ સુથાર આવીને કરી જતો હોય છે. એકાદ મોતીની માળા એ તસવીરને પહેરાવી દેવામાં આવે છે. આવા સ્વર્ગસ્થ સ્વજનનો ફોટો ડ્રોઈંગરૂમમાં ના લાગે એનું ધ્યાન રાખવામાં આવે છે. દીકરાઓની કેદમાંથી છોડાવનાર મૃત્યુનો પેલી તસવીર આત્માર માને છે ! જીવતા માણસને મહેણાં-ટોણાં, માન-અપમાન વેઠવાં પડે છે. તસવીરને વળી શું સુખ કે શું દુઃખ ? તસવીર બનીને કેટલાંય મા-બાપ સુખી થઈ જતા હોય છે !!

તમે જ્યારે એવી લાગણી અનુભવો કે ‘હું સાવ એકલો પડી ગયો છું’ ત્યારેય તમે એકલા નથી. પંખીઓના ટહુકા, વૃક્ષોનું પવનના સાન્નિધ્યે થતું નૃત્ય, નદીના વહેણનો ઝબકાર કે આકાશના કેનવાસ પર સર્જતા અનેક દૃશ્યો તમારી આસપાસની સૃષ્ટિમાં હાજર હોય છે પણ આ બધા તમને ત્યારે જ આનંદ આપશે, જ્યારે તમે મનના દિવ્ય ચક્ષુને ખુલ્લા રાખવા તૈયાર હશો. આટલું કરી શકો તોય ઘણું પછી. વૃદ્ધાવસ્થા જાહેરમાર્ગ કે બાગના બાંકડામાં બંધાઈ નહિ જાય.

ચિંતન

□ □ □ □ □ □ □ સંકલન : જશવંતલાલ સી. શાહ □ □ □ □ □ □ □

- નિજ ભગવાન આત્મામાં એકત્વ-મમત્વનું નામ જ સમ્યગ્દર્શન છે, સમ્યક્જ્ઞાન છે અને સમ્યક્ચારિત્ર છે.
- જ્ઞાન એક એવું સાધન છે કે જેનાથી કર્તા - કર્મની પ્રવૃત્તિથી નિવૃત્ત થાય અને પૌદ્ગલિક કર્મબંધનો નિરોધ થાય.
- જ્યારે આત્મા પોતાના એક શુદ્ધ, નિર્મળ અને જ્ઞાન-દર્શનથી પરિપૂર્ણ આત્મસ્વભાવમાં સ્થિર થાય છે ત્યારે આસ્રવભાવો સહજ નિવૃત્ત થઈ જાય છે. આસ્રવોથી નિવૃત્તિની આ વિધિ છે.
- આત્મા પરભાવોનો ઉપાદાન કર્તા નથી અને નિમિત્તકર્તા પણ નથી. આત્મા જે ભાવ કરે છે તે ભાવરૂપ કર્મનો કર્તા બને છે. જ્ઞાનમય ભાવથી જ્ઞાનમય ભાવ જ ઉત્પન્ન થાય છે તેથી જ્ઞાનીઓનાં બધા ભાવ જ્ઞાનમય જ હોય છે.
- જ્ઞાનવંતને ભોગ નિર્જરાનો હેતુ છે અને અજ્ઞાનીને એ જ ભોગ બંધ કરે છે. કારણ કે અજ્ઞાનીને આ ભોગમાં એકત્વ-મમત્વ, કર્તૃત્વ અને ભોક્તૃત્વ છે, જ્યારે જ્ઞાનીને એમાં એકત્વ, મમત્વ, કર્તૃત્વ અને ભોક્તૃત્વ નથી તેથી જ્ઞાનીને બંધ થતો નથી. બંધનું મૂળ કારણ શુભાશુભ ક્રિયા નથી પણ અજ્ઞાનભાવ છે, મિથ્યાત્વભાવ છે.
- જીવ પોતે સ્વયં પરિણામી હોવાથી “કારણને અનુસાર જ કાર્ય થાય છે”, જ્યારે મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન નિર્વિકલ્પ થઈને આત્મસન્મુખ થાય છે ત્યારે તરત જ સમયસારરૂપ ભગવાન આત્માના દર્શન થાય છે, જ્ઞાન થાય છે, ભગવાન આત્મા પ્રતીતિમાં આવે છે.
- અનુભૂતિમાં આવે છે અને અતીન્દ્રિય આનંદનાં ઝરણાં ઝરે છે.
- આત્માનુભવની વિધિ એ છે કે પોતે પોતાના ઉપયોગને પુરુષાર્થપૂર્વક સ્વ-સ્વભાવ તરફ વાળે, આત્મસન્મુખ કરે.
- આત્માનું જ્ઞાન, શ્રદ્ધાન અને ધ્યાનરૂપ આત્મજ્ઞાન જ એક માત્ર મુક્તિનો હેતુ છે.
- જ્ઞાની વારંવાર પોતાના આત્માને જ્ઞાનનું શ્લેષ બનાવે છે. એનું ધ્યાન કરે છે કારણ કે રાગનો નાશ કરવાનો આ એક જ ઉપાય છે. જ્ઞાની આત્માએ બુદ્ધિપૂર્વક થતો રાગ તો છોડી જ દીધો છે અને અબુદ્ધિપૂર્વક થતા રાગનો ત્યાગ કરવા વારંવાર આત્માનુભવ કરે છે.
- રાગાદિભાવોનો અભાવ આત્માનુભવથી થાય છે માટે આત્માના કલ્યાણનો માર્ગ એક માત્ર આત્માનુભવ જ છે. આત્મ-અનુભવ એ જ સાચો ધર્મ છે. આત્મામાં ઉત્પન્ન થતાં મોહ-રાગ-દ્વેષરૂપ ભાવ જ મૂળબંધનું કારણ છે. જો રાગ-દ્વેષ-મોહ ન હોય તો પૂર્વે બાંધેલાં કર્મનો ઉદય પણ બંધન કરવા સમર્થ નથી.
- જ્ઞાન અને રાગમાં ઘણું અંતર છે કારણ કે જ્ઞાન ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે અને રાગ જડ સ્વરૂપ છે. આ સત્યનું મંથન કરતાં ઉગ્ર અભ્યાસ કરવાથી જ્ઞાન અને રાગની ભિન્નતા બરાબર ખ્યાલમાં આવી જાય છે અને દૃષ્ટિ રાગ ઉપરથી ખસી જ્ઞાનસ્વભાવ ઉપર સ્થિર થાય છે. આ જ ભેદવિજ્ઞાન છે. આનો અભ્યાસ કરવાથી આત્મા આત્મામાં સ્થિર થઈ અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ કરે છે.

આત્મભાવના

□ □ □ □ □ □ □ સંકલન : વસંતભાઈ કે. ખંધાર □ □ □ □ □ □ □

(૧) ભગવાન આત્મા જ્ઞાયકમૂર્તિ, આનંદમૂર્તિ છે. જેમ સાકરનો ગાંગડો ગળપણથી ભરેલો છે તેમ જ્ઞાયક આત્મા આનંદથી ભરેલો છે, શાશ્વત આનંદનું ધામ છે.

(૨) શરીરથી આત્મા જુદો છે. જે જાણનાર છે તે આત્મા છે. વિકલ્પ આવે છે તે પણ આત્મા નહિ, વિકલ્પથી જુદો જે જાણનાર તે આત્મા. વિકલ્પની પાછળ જે જ્ઞાનધારા છે, જ્ઞાયક છે તે આત્મા છે. તેમાં દષ્ટિ લગાવતા આનંદ આવે છે.

(૩) હું જ્ઞાયક છું, જ્ઞાનનો પિંડ છું, અબદ્ધ છું - આવા વિચારો કરતા જો થાકી જવાય તો દેવ-ગુરુના મહાન પ્રસંગો, તીર્થયાત્રાના મહાન પ્રસંગો યાદ કરવાં. વિકલ્પની સાથે 'જ્ઞાન છું' તે ધ્યાનમાં રાખવું. 'હું નિરાળો... નિરાળો છું.'

(૪) તત્ત્વની રુચિ જ આત્માની નજીક લઈ જાય છે અને દર્શનમોહને તોડીને મંદ કરે છે. રુચિ યથાર્થ કરવી. વિકલ્પો તો અનંતા આવે.

(૫) પરિણામની ધારા પલટાઈ જાય તો ફરી ફરી જ્ઞાયકના વિચાર કરવા. પેટમાં જે દર્દ થાય છે તે હું નહિ, તેનો જાણનાર ... જાણનાર તે હું. હું સ્વ પર પ્રકાશક છું. હું જ્ઞાયક ... જ્ઞેયને જાણનાર છું. બહારનું બધું જણાય તે જ્ઞેય અને જાણનાર તે જ હું છું. હું જ્ઞાયક છું. હું એક શુદ્ધ ભાવ છું.

(૬) 'હું શુદ્ધ છું, જ્ઞાયક છું' એવા જે વિકલ્પ તેનાથી થાકી જવાય એ ખરું; જો કે 'જ્ઞાયક છું' એવા સહજ પરિણામતા જ્ઞાનમાં થાક હોતો નથી.

(૭) સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવાની તીવ્ર ભાવના છે તો પુરુષાર્થ કરવો. સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત ન થાય તેથી આકુળતા અને ઉતાવળ ન કરવી. રુચિ છે ને ભાવના છે તે સાથે ને સાથે જ રહે છે. વિકલ્પ બહાર જાય છે

તેથી પણ બહુ ખેદ ન કરવો. એક સરખો વિકલ્પ મુનિઓને પણ રહેતો નથી. માટે ખેદ અને આકુળતા ન કરવી. રુચિ અને ભાવના વધારવી.

વિશેષ સ્વાધ્યાય :

(૧) પોતાની વિચાર-ચિંતનધારામાં, વર્તમાન વર્તતી અવસ્થાની ગૌણતા થવી આવશ્યક છે અને એમ થાય ત્યારે જ દર્શનમોહનો અનુભાગ ઘટે છે.

(૨) પર્યાયમાં સંતુષ્ટપણું એ પર્યાયબુદ્ધિ છે, તે દર્શનમોહને તીવ્ર કરે છે. માટે કોઈ પણ પ્રકારે 'તેમ થવા યોગ્ય નથી.' પર્યાયમાં ઠીકપણું રહે ત્યાં સુધી મુમુક્ષુ જીવ સ્વભાવને અવલંબી શકે નહિ.

(૩) સ્વભાવ પ્રત્યયી પુરુષાર્થ-એ જ સત્ય પુરુષાર્થ છે. હંમેશાં સ્વભાવનું જ લક્ષ રહેવું જોઈએ - એની જ મુખ્યતા હોવી જોઈએ.

(૪) ચાલતી વિકારી પર્યાય, અપૂર્ણ પર્યાયની અપેક્ષા વિના - એટલે કે પર્યાય માત્રની અપેક્ષા વગરનો, જે અનંત ગુણનો એકરૂપ દ્રવ્ય સ્વભાવ છે તેને જ સ્વ સ્વરૂપે ગ્રહણ કરવું છે તે દ્રવ્યદ્રષ્ટિ છે.

(૫) ત્રિકાળી શુદ્ધ સ્વરૂપનો અનુભવ એટલે શુદ્ધ 'જ્ઞાનમાત્ર'નું આસ્વાદન અર્થાત્ વેદન.

(૬) જ્ઞાન અભ્યાસ થવા અર્થે, સ્વ સન્મુખ થવા અર્થે, જ્ઞાનની વ્યાપકતા, સ્વચ્છતા (સાકારપણું), વેદકતા અને પ્રત્યક્ષતા દ્વારા પરથી-રાગથી ભિન્ન અને પોતાના અભિન્ન જ્ઞાનમય આત્માનો નિરંતર આશ્રય કરવા યોગ્ય છે, જેથી અંતર્મુખ થવાય.

(૭) સ્વભાવ ત્રિકાળ શક્તિરૂપ હોવાથી તેનું ભાવભાસન, સીધું થતું નથી, પરંતુ વ્યક્ત જ્ઞાન પર્યાયમાં ખુલ્લો સ્વભાવઅંશ છે તેનું અંતરંગ સૂક્ષ્મ અનુભવદષ્ટિથી અવલોકન થતાં, અખંડ ત્રિકાળી અપરિણામી ધ્રુવ 'સ્વ તત્ત્વ' સ્વપણે પ્રતિભાસે છે.

દરેક પિતાને સલામ

સંકલન : શરદ ડેલીવાળા - શરદ જશવાણી

માતા ઘરનું માંગલ્ય હોય છે, તો પિતા ઘરનું અસ્તિત્વ હોય છે, પણ ઘરના આ અસ્તિત્વને આપણે ક્યારેય સમજવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે ખરો ? પિતાનું મહત્ત્વ હોવા છતાં પણ તેના વિષે વધુ લખવામાં નથી આવતું કે નથી બોલવામાં આવતું.

કોઈપણ વ્યાખ્યાનકાર માતા વિષે બોલ્યા કરે છે. સંતમહાત્માઓ પણ માતાના મહત્ત્વ વિશે જ વધારે કહે છે. દેવ-દેવીઓએ પણ માતાના જ ગુણગાન ગાયા છે. લેખકો-કવિઓએ પણ માતાના ખૂબ વખાણ કર્યા છે. સારી વસ્તુને માતાની ઉપમા આપવામાં આવે છે.

પણ ક્યાંય પિતા વિષે બોલાતું નથી. કેટલાક લોકોએ પિતાની કલ્પનાને કલમની ભાષામાં મૂકી છે પણ તે ઉગ્ર, વ્યસની અને મારઝૂડ કરનારા જ હોય છે. આવા પિતાઓ સમાજમાં એકાદ-બે ટકા હશે, પણ સારા પિતાઓ વિષે શું લખાયું છે ?

માતા પાસે આંસુનો દરિયો હોય છે, તો પિતા પાસે સંયમની દીવાલ હોય છે. માતા રડીને છૂટી થઈ જાય છે, પણ સાંત્વન આપવાનું કામ તો પિતાએ જ કરવું પડે છે અને રડવા કરતાં સાંત્વન આપવામાં વધુ મહેનત કરવી પડે છે, કારણ કે દીવા કરતાં દીવી વધારે ગરમ હોય છે ને ! પણ શ્રેય તો હંમેશાં દીવાને જ મળે છે.

રોજ આપણને સગવડ કરી આપનારી માતા યાદ રહે છે, પણ જીવનની આજીવિકાની વ્યવસ્થા કરનારા પિતાને આપણે કેટલી સહજતાથી ભૂલી જઈએ છીએ !

બધાની સામે મોકળા મને માતા રડી શકે છે, પણ રાત્રે તકિયામાં મોઢું છુપાવીને ડૂસકાં ભરે છે તે પિતા હોય છે. માતા રડે છે, પણ પિતાથી તો રડી

પણ શકાતું નથી. પોતાના પિતા મૃત્યુ પામે છતાં આપણા પિતા રડી શકતા નથી, કારણ કે નાના ભાઈ-બહેનોને સાચવવાનાં હોય છે. પોતાની માતા મૃત્યુ પામે તો પણ પિતા રડી શકતા નથી, કારણ કે બહેનને આધાર આપવાનો હોય છે. પત્ની અડધે રસ્તે સાથ છોડીને જતી રહે તો બાળકોનાં આંસુ લૂછવાનું કામ પણ પિતાએ જ કરવાનું હોય છે.

જીજાબાઈએ શિવાજીને ઘડ્યા એમ ચોક્કસપણે કહેવું જોઈએ, પણ તે સમયે શાહજી રાજાએ કરેલી મહેનતને પણ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. દેવકી-યશોદાના કાર્યની પ્રશંસા અવશ્ય કરીએ, પણ નદીના પૂરમાંથી મધરાતે માથા પર બાળકને સુરક્ષિતપણે લઈ જનારા વાસુદેવને પણ મહત્ત્વ આપીએ. રામ એ કૌશલ્યાના પુત્ર અવશ્ય છે, પણ પુત્રવિયોગથી તરફડીને મૃત્યુ પામ્યા તે પિતા દશરથ હતા.

પિતાના ઠેકઠેકાણે સંધાયેલા જોડા જોઈએ તો તેમનો પ્રેમ નજરે ચડે. તેમની ફાટેલી ગંજી જોઈએ તો સમજાય કે 'આપણા નસીબનાં કાણાં તેમના ગંજીમાં પડ્યાં છે.' તેમનો દાઢી વધેલો ચહેરો તેમની કરકસર દેખાડે છે. દીકરા-દીકરીને નવા જીન્સ લઈ આપશે, પણ પોતે તો જૂનો લેંઘો જ વાપરશે. સંતાનો ૧૦૦/૨૦૦ રૂપિયા પાર્લર કે સલૂનમાં જઈને બિલ કરશે, પણ તેમના જ ઘરના પિતા દાઢીનો સાબુ ખલાશ થઈ ગયો હશે તો નહાવાના સાબુથી દાઢી કરી લેશે. ઘણી વાર તો ખાલી પાણી લગાડીને જ દાઢી કરી લેતા હોય છે.

પિતા માંદા પડે ત્યારે તરત જ દવાખાને જતા નથી. તે માંદગીથી ડરતા નથી. જો દાકતર એકાદ મહિનો આરામ કરવાનું કહી દેશે તો શું કરવું તેનો ડર લાગે છે, કારણ કે દીકરીના લગ્ન અને દીકરાનું શિક્ષણ બાકી હોય છે. ઘરમાં આવકનું બીજું કોઈ

પણ સાધન ન હોય, પહોંચ હોય કે ન હોય, પણ દીકરાને એન્જિનિયરિંગ કે મેડિકલમાં પ્રવેશ અપાવે છે. ખેંચ ભોગવીને પણ બાળકને નિયમિત હોસ્ટેલમાં પૈસા મોકલે છે, પણ કેટલાક દીકરાઓ જે તારીખે પૈસા મળે તે જ તારીખે પરમિટરૂમમાં પાર્ટીઓ આપે છે અને જે પિતાએ પૈસા મોકલ્યા હોય તેની જ મજાક ઉડાડે છે !

પિતા ઘરનું અસ્તિત્વ હોય છે. જે ઘરમાં પિતા હોય છે તે ઘર તરફ કોઈ પણ ઉંચી આંખ કરીને જોઈ શકતું નથી, કારણ કે ઘરના કર્તાહર્તા જીવંત છે. જો તેઓ કંઈ પણ કરતા જ ન હોય તો પણ મહત્વના કર્તાહર્તા તરીકેના પદ પર હોય છે અને ઘરના કામ જુએ છે, સંભાળે છે.

માતા હોવી અથવા તો માતા હોવાના સત્યને પિતાને લીધે જ અર્થ મળે છે, એટલે કે પિતા હોય તો જ માતાનું અસ્તિત્વ શક્ય હોય છે. કોઈ પણ પરીક્ષાનું પરિણામ આવે ત્યારે માતા જ સહુથી નજીકની લાગે, કારણ કે પડખામાં લે છે, વખાણ કરે છે, આશિષ આપે છે, પણ ગુપચુપ જઈને પેંડાનું બોક્સ લાવનારા પિતા કોઈના ધ્યાનમાં રહેતા નથી.

બાળક આવવાનું હોય તેવી સુવાવડી સ્ત્રીનું ખૂબ મહત્વ હોય છે, પણ હોસ્પિટલની લોબીમાં અસ્વસ્થ થઈને આમથી તેમ આંટા મારનારા એ આવનારા બાળકના પિતાની કોઈ નોંધ લેતું નથી.

દાઝી ગયા, ઠેસ લાગી કે માર વાગ્યો કે તરત જ ‘ઓ મા’ આ શબ્દો મોઢામાંથી બહાર પડે છે, પણ રસ્તો ઓળંગતા એકાદ ટ્રક નજીક આવીને જોરથી બ્રેક મારે તો ‘બાપ રે’ આ શબ્દ બહાર પડે છે. નાના સંકટો માટે મા ચાલે, પણ મોટી સમસ્યાઓનાં વાદળાં ઘેરાય ત્યારે પિતા જ યાદ આવે.

કોઈ પણ સારા પ્રસંગે ઘરની દરેક વ્યક્તિ જતી હોય છે, પણ મરણના પ્રસંગે પિતાએ જ જવું પડે છે.

પિતા શ્રીમંત સાસરું ધરાવતી દીકરીને ત્યાં

બહુ જશે નહિ, પણ દીકરી ગરીબ ઘરમાં આપી હશે તો ભલે ઊભા ઊભા ખબર કાઢવા જવું પડે, તે ચોક્કસ દીકરીના ઘરનાં ચક્કર કાપશે.

યુવાન દીકરો ઘરે મોડો આવે ત્યારે પિતા જ તેની રાહ જોઈને મધરાત સુધી ઉજાગરો કરતા હોય છે.

દીકરાની નોકરી માટે સાહેબ સામે લાચાર થનાર પિતા, દીકરીને પરણાવવા માટે ઠેકઠેકાણે મુરતિયા જોવા ઉંબરા ઘસતા પિતા, ઘરના લોકો માટે પોતાની વ્યથા અને જરૂરતને કોરાણે મૂકી દેતા પિતા કેટલા મહાન હોય છે, ખરું ને ?

પિતાનું મહત્વ કોને સમજાય છે ?

બાળપણમાં જ જો પિતા અવસાન પામે તો અનેક જવાબદારીઓ ખૂબ નાની ઉંમરમાં સંભાળવી પડે છે. તેને એક એક વસ્તુ માટે તરસવું પડે છે. પિતાને ખરા અર્થમાં સમજી શકે તો તે છે ઘરની દીકરી ! સાસરે ગયેલી કે ઘરથી દૂર રહેતી દીકરી પિતા સાથે ફોનમાં વાત કરે ત્યારે પિતાનો બદલાયેલો અવાજ એક ક્ષણમાં ઓળખી જાય છે.

કોઈ પણ દીકરી પોતાની ઈચ્છા બાજુમાં મૂકીને પિતા કહે તે જગ્યાએ લગ્નની વેદી પર ચઢી જતી હોય તેવા પ્રસંગો શું આજે પણ સમાજમાં નથી બનતા ? દીકરી પિતાને ઓળખે છે, સાચવે છે. બીજાઓ પણ પોતાને આ રીતે જાણે, ઓછામાં ઓછી એટલી તો અપેક્ષા બીજાઓ પાસે પિતા રાખે કે નહિ ?

આપણી પાસે તો થોડા ઉત્સવો છે, જેને ઉજવતી વખતે માતા-પિતાને યાદ કરી લઈએ, તેમના પ્રત્યેનું ઋણ ચૂકવવા આપણે તેમને પગે લાગીએ અને એમના આશીર્વાદ મેળવીએ અને આપણા જ સંસ્કાર, ધર્મ, નાત-જાતના ભેદભાવ વગર આપણી પછીની પેઢીને પણ આપીને યથાશક્તિ પિતૃતર્પણ કરીએ.

अहंकार का अभाव ही मार्दव है ।

बा. ब्र. पवन जैन, बा. ब्र. कमल जैन

(जैन उदासीन आश्रम, ईसरी)

मार्दव अर्थात् मृदु-परिणाम, कोमल परिणाम, अभिमान के विरोधी परिणाम । संसारी प्राणी आज तक पर पदार्थों को अपना (अर्थात् अपनी आत्मा के) मानता हुआ कुल, जाति, रूप, धन, बल, ऐश्वर्य, तप, ज्ञान आदि की महिमा को गिनता हुआ, इनमें रस लेता हुआ इनके कारण ही अपनी महानता मानकर गर्व करता हुआ चला आ रहा है । (१) अहंकारी व्यक्ति मानता है, “मेरा ‘कुल’ बहुत उँचा है, मैं सूर्य वंशी हूँ । मैं भगवान् की सन्तान हूँ और सबसे उँचा हूँ । भगवान की संतान होने का अहंकार करता है पर खुद भगवान बन जाता है इसकी खबर ही नहीं है । अतः उच्च कुल प्राप्त कर आत्म हित करना ही श्रेयस्कर है । (२) कभी मानता है, “मेरी जाति बहुत उँची है, मेरे मामा की आज्ञा अनेकों देश स्वीकार करते हैं, मेरे नाना इतने दानी थे, मेरी माता बड़ी विदुषी है आदि ।” अरे ! क्या हुआ यदि तेरी माता, तेरे मामा और नाना बड़े थे ? तुझे इनसे क्या लाभ ? तु तो यह देख कि तू कौन है ? उन्होंने बड़े कार्य किए तो वे बड़े कहलाये, तू बड़ा कार्य करेगा तो तू बड़ा कहलायेगा । नीच काम करने से कौन उँचा बनता है । हे चेतन ! तू अपनी ज्ञान चेतन वाली ‘जाति’ को पहचान । तू भी भगवान् बन सकता है । (३) कभी कहता है, “मैं बड़ा रूपवान हूँ । गली में मुझे जाता

देखकर स्त्रियाँ अपना काम छोड़ बरामदों में आकर खडी हो जाती है । अरे ! कौन सी रूप की बात करता है ? इस चमड़े के रूप की ? लो एक बार दर्पण में अपना मुँह देखो, और १० साल पहले के अपने रूप को मिलाओ । कितना अन्तर गया है, और १० साल बाद क्या हालत होगी इसकी ? जरा मक्खी के पंख समान पतली सी इस झिल्ली को उतार कर देखो इसका रूप । अरे भोले प्राणी ! अपनी आत्मा के ज्ञान, आनन्द रूप को भूलकर इस चमड़े पर लुभाते लज्जा नहीं आती ? (४) कभी सोचता है, “मैं बड़ा धनवान हूँ, बड़े बड़े व्यापारी मस्तक रगडते हैं, सारी मण्डी का भाव मेरे हाथ में है । मेरे पास ५०० गाँव है, यह देखो करोडो के हीरे जवाहरात, खजाना भरा पडा है । कुबेर भी शर्माता है मुझसे । ज्ञानी कहते हैं कि किस पर गर्व करता है ? इस धूल पर जो पुण्य का नाश होते ही विलय हो जाने वाली है । अरे, ज्ञान को अपना धन समझ और इस धन से परोपकार करके इसकी सार्थकता करो । (५) कभी सोचता है, “मैं बड़ा बलवान हूँ, बड़े-बड़े पराक्रमी वीर मेरा लोहा मानते हैं, किसकी ताकत है कि मुझे जीत सके ?” अरे ! तनिक बल से तू सर्व विजयी होने का दावा करता है । अपनी भीतर देख कि यमराज की विकराल दाढ में बैठा हुआ तू भले हँस रहा हो, पर कितनी देर के लिए ?

अभी जबड़ा बन्द हो जायेगा । खुद प्रगट करने का परूषार्थ कर । (६) कभी कहता है, “मेरा बड़ा ऐश्वर्य है । हाथी, घोड़े, महल, सोना, नौकर कारखाने न जाने क्या-क्या ।” किस ऐश्वर्य का अंहकार कर रहा है मानव । उसी पर जो एक बम पड जाने कहाँ चला जायगा ? जिसके लिए सम्भवः रात को तुझे नींद भी नहीं आती । इधर देख, अपनी आत्मा के साम्राज्य को, जहाँ शान्ति तेरी दासी है, ज्ञान तेरा मंत्री है, अनन्त बल तेरी सेना है, और सुख तेरा पुरोहित है । अभिमान करना है तो इसके प्रति करो । (७) कभी मानता है, “मैं बड़ा तपस्वी हूँ । ज्येष्ठ माह की दोपहर में अन्दर पत्थर की तपती शिला पर घण्टों बैठा रहता हूँ, पोष-माधकी कडकडाती ठण्डी रातों मे स्मशानभूमि में योग साधता हूँ, महिनों-महिनों का उपवास, नीरस भोजन तथा अनेकों कठिन तप करता हूँ, अनेकों परिषह सहता हूँ ।” कैसा

तप ? शरीर को तपने का ? भट्टी के सामने बैठा लुहार सारा दिन तपा करता है । क्या अन्तर है उसमें और तुझमें ? अरे ! शरीर को तपाने के साथ कषायों को तपा और शान्ति की महिमा जगा । (८) कभी मानता है, “मैं बड़ा ज्ञानी हूँ, बड़े-बड़े तार्किकों को शास्त्रार्थ में परास्त कर दूँ । मेरे तर्कों का उत्तर देने में कौन समर्थ है ? बड़े-बड़े शास्त्र मेरे हृदय में रखे हैं । बड़े-बड़े पण्डित मेरा लोहा मानते हैं । दो-दो घण्टे धारावाही बोल सकता हूँ । तर्क, अलंकार, व्याकरण ज्योतिष, सिद्धान्त, अध्यात्म और सर्वोपरि करणानुयोगी की सूक्ष्म-कथनी मेरे लिए बच्चों का खेल है ।” किस ज्ञान पर अंहकार करता है चेतन । अपने अन्दर तीन लोक को जानने वाला ज्ञान है उसको देख । यदि शान्ति के प्रति बहुमान न हुआ तो शास्त्र किस काम का, गधे पर भार लादने के समान है ।

अमृतबिंदु

- संतो के पास उपदेश है तो नेताओं के पास ताकत है । ताकत और उपदेश दोनों मिल जाए तो देश का विकास आसानी से हो सकता है ।
- जीवन में खुशियाँ लाना हैं तो जिद और गुस्से से दूर रहना होगा । पुरुष गुस्सा करना कम कर दें और महिलाएँ जीद करना छोड दे तो जीवन सुखद हो सकता है ।
- चाय में चीनी डालना भले ही भूल जाना, मगर वाणी में माधुर्य डालना मत भूलना ।
- खुश रहना और शांत रहना यह आत्मा की प्रकृति है । छल और हिंसा विकृति है । स्वयं दुःख सहकर दूसरों को सुख देना यह उपकृति है । और जीओ और जीने दो यह हमारी संस्कृति है ।
- जीवन और समाज में सहिष्णुता कम हो गई है । सहनशीलता आज के जीवनमें इतनी ही जरुरी है जितनी की जिंदा रहने के लिए वायु जरुरी है ।

બાળ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

પરનિંદા

એક ગામમાં સંત પધાર્યા. સંતના પ્રવચનમાં આપું ગામ આવ્યું. આ ગામમાં એક માણસ રહેતો. એને પરનિંદાનો ભારે રસ. સાધુસંત હોય કે સગા મા-બાપ હોય, લાગ મળે તો એ કોઈની નિંદા કરવામાં બાકી રાખતો નહિ. આખા ગામની સાથે એ પણ પ્રવચનમાં જોડાયો - સંતના કોઈ વીક પોઈન્ટ મળી જાય તો એમની નિંદા કરવાનો ચાન્સ મળી જાય એટલે સ્તો. પણ કમાલ થઈ. રોજના પ્રવચનો સાંભળી એના જીવનમાં અદ્ભુત પરિવર્તન આવ્યું. એને પોતાના પાપનું ભારે દુઃખ થયું.

એક દિવસ સંત પાસે આવીને તેણે પ્રાર્થના કરી, “ગુરુદેવ ! મેં આજ સુધીમાં ઘણાની નિંદા કરી છે. તમારું પ્રવચન સાંભળીને મારા જીવનમાં પરિવર્તન આવ્યું છે. કૃપયા મને પ્રાયશ્ચિત્ત આપો.”

સંતે પોતાની પાસે પડેલો એક કાગળ હાથમાં લીધો. એના થઈ શકે એટલા ઝીણામાં ઝીણા ટુકડા કર્યા. તમામ ટુકડાઓને સાયવીને પેલા માણસના હાથમાં આપીને કહ્યું, “આ તમામ ટુકડાઓ લઈને તમે ગામ વચ્ચે આવેલ ઊંચા ટાવર ઉપર ચઢી જાઓ. પછી આ તમામ ટુકડાઓને આકાશમાં ઉડાડી દેજો. પછી મારી પાસે આવો.”

આવનારો માણસ તો વિચારમાં પડી ગયો. સંતના આ કથન પાછળ પણ જરૂર કંઈક રહસ્ય હશે જ, એમ સમજીને તમામ ટુકડાઓ લઈ તે ઝડપથી ટાવર તરફ ચાલ્યો. સડસડાટ ટાવર ઉપર ચઢીને તમામ ટુકડાઓ આકાશમાં ઉડાડી દીધા.

સંત પાસે આવીને પેલા માણસે કહ્યું, “સંતજી ! આપે કહ્યા મુજબ તમામ ટુકડાઓ ટાવર

ઉપર ચડીને આકાશમાં ઉડાડી દીધાં છે. હવે તો મારું પ્રાયશ્ચિત્ત પૂર્ણ થઈ ગયું ને ?” સંતે કહ્યું, “હવે જેટલા કાગળના ટુકડા તમે ઉડાડી દીધા છે તે બધા વીણીવીણીને પાછા લઈ આવો. એક પણ રહી ન જાય તેની કાળજી રાખજો.”

પેલા માણસે કહ્યું, “સંતજી ! આ કેવી રીતે બની શકે ?”

સંતે કહ્યું, “જો આ ન બની શકે તો નિંદાનું પ્રાયશ્ચિત્ત પણ ન થઈ શકે. નિંદા એક એવું ભયંકર પાપ છે કે જેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું મુશ્કેલ છે. કારણ કે આજ સુધીમાં જેની જેની નિંદા કરીને જેના જેના કાનમાં તમે ઝેર રેડ્યું છે... તે બધાના કાનમાંથી આ ઝેર કઈ રીતે સાફ કરી શકશો ? તમે તમારી ભૂલનો સ્વીકાર કરવા એ બધાને એક સ્થાન પર ભેગા કરી શકશો ?

અને બીજી વાત...

એકવાર નિંદાનો રસ પડી ગયા પછી તો કોની નિંદા ન થાય એ સવાલ છે. સંત તુકારામે કહ્યું છે: **સંતનિંદા જ્યાં ધરી, નહ્લે ઘર તે ચમપુરી** (જે ઘરમાં સંતનિંદા છે, તે ઘર ઘર નથી પણ સ્મશાન છે.)

કવિએ કહ્યું છે : નિંદક ન છોડે માને બાપ રે.

બોલો, આ પાપ ઓછું મોટું છે ? આટલું સાંભળ્યા પછી પણ જો નિંદાનો રસ ન જ છૂટે તો સાંભળી લે...

‘નિંદા ન કરીએ પારકી, ન રહેવાય તો કરજો આપકી.’

આવનારો માણસ તો આ વાત સાંભળીને થીજી જ ગયો.

માલ રહે - માલિક ચલે...

માણસ પૈસાને જ સર્વસ્વ માનીને તેની પાછળ આખી જિંદગી ખર્ચી નાખે છે. પણ અચાનક મૃત્યુ સામે આવીને ઊભું રહી જાય છે ત્યારે તેને સમજાય છે કે જેને હું મૂલ્યવાન ગણતો હતો તે પૈસાની કોઈ કિંમત નથી.

૨૬ મી જાન્યુઆરી ૨૦૦૧ ના રોજ કચ્છમાં ભયંકર ભૂકંપ આવ્યો. ભૂજ, ભચાઉ, રાપર, અંજાર વગેરે અનેક ગામોમાં પારાવાર નુકસાન થયું.

ભચાઉ નગરપાલિકાના ઉપપ્રમુખ પુષ્પાબેન પોતાના પતિ વિનોદભાઈ ઠક્કર વગેરે પરિવારના આઠ સભ્યો સાથે ભૂકંપમાં ફસાઈ ગયા. આઠમાંથી પાંચ તો દબાઈને કદાચ તાત્કાલિક મૃત્યુ પામી ગયા હશે. પણ વિનોદભાઈ જીવતા હતા. તેઓ ચાર કરોડના માલિક હતા. તેઓ છત નીચે દબાઈ ગયા હતા. બચવા માટે તરફડિયા મારતા હતા. જોર લગાવી લગાવીને બૂમો પાડી રહ્યા હતા કે મને કોઈ કાઢો, મને કોઈ બચાવો. જે મને કાઢશે તેને હું ત્રણ કરોડ રૂપિયા રોકડા આપીશ.

એમની ચીસો સાંભળીને ભલભલાના હૃદય વલોવાઈ જતા, ઘણા લોકોએ બચાવવા મહેનત કરી. પણ વ્યર્થ. વિનોદભાઈ મૃત્યુ પામ્યા. પરિવારમાં માત્ર બે જ બચ્યા - એંસી વર્ષના માજી અને દોઢ વર્ષનું બાળક. માજીને આજે પણ એક જ ચિંતા છે કે હું થોડા સમયમાં ઉપડી જઈશ, પણ આ બાળકનું શું? કરોડો રૂપિયાને કઈ રીતે સાચવશે આ બાળક ?

યાદ રહે, માણસ ગમે તેટલી આશા રાખીને પૈસા કમાતો હોય, પણ એ પૈસો પોતે ભાગ્યે જ વાપરી શકતો હોય છે. કીડીઓએ ભેગું કરેલું અનાજ તેતરને કામ લાગે છે. મધમાખીનું મધ વાઘરીને કામ લાગે છે, તેમ કમાયેલા પૈસા અહીં જ છોડી જવાના અને એ માટે કરેલા કર્મો સાથે લઈ જવાના.

કહ્યું છે,

“પાની બાઢ્યો નાવમેં, ઘરમેં બાઢ્યો દામ;
દોનોં હાથ ઉલેચિયે, યહી સયાનો કામ.”

ઈમાનદારી

બંગાળના એક સ્વાતંત્ર્યવીર શ્રી વીરેન્દ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયે પોતાનું મોટા ભાગનું જીવન ગરીબાઈમાં જ પસાર કર્યું હતું. પણ ગરીબાઈનો તેમને જરાયે અફસોસ હતો નહિ.

તેઓ તો માનતા જ આવ્યા હતા કે જેમણે દેશની સેવા કરવી છે તેમને માટે ગરીબી કોઈ શાપરૂપ બનવાને બદલે આશીર્વાદરૂપ જ બનવી જોઈએ.

એકવાર તેઓ શિયાળાની ઠંડીથી બચવા એક સગડીએ તાપી રહ્યા હતા અને સગડીના આછા પ્રકાશમાં પુસ્તક વાંચી રહ્યા હતા. થોડી વારે તેમણે એક પઠાણને જોયો. પણ તેઓ કશું બોલ્યા નહિ અને પોતાનું પુસ્તક આગળ વાંચવા માંડ્યું.

પેલો પઠાણ થોડી વાર તાપીને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. પણ તે પોતાની પાછળ એક નાની પોટલી ભૂલી ગયો હતો. વીરેન્દ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયની નજર એ પોટલી પર પડી. પોટલી હાથમાં લઈને તેમણે ખોલી તો એમાં પાંચ હજાર રૂપિયા પડેલા જોયા.

તેઓ તરત જ એ પોટલી લઈને પેલા પઠાણની પાછળ દોડવા લાગ્યા અને તેમણે એની પોટલી એના હાથમાં સોંપી.

તેમની આવી ઈમાનદારીથી પ્રભાવિત થયેલા પઠાણે સો રૂપિયા આપવા માંડ્યા, તો એ લેવાની ના પાડતાં શ્રી ચટ્ટોપાધ્યાયે પઠાણને કહ્યું, “ના, ભાઈ ! મારાથી એ લેવાય નહિ. એ તો મારી ફરજ હતી કે, તમારા પૈસા મારે તમને સોંપી દેવા. બીજી એક વાત એ પણ છે કે માણસને પોતાની મહેનતથી મળેલો પૈસો જ લેવાનો અધિકાર છે, બીજાની મહેનતનો પૈસો ગ્રહણ કરાય નહિ.”

પઠાણ શ્રી ચટ્ટોપાધ્યાયની આ ઈમાનદારી જોઈ ચકિત થઈ ગયો.

॥ श्री परम कृपालु देवय नमः ॥

YUVA TIMES

Hame Jeena Sikha Diya

Inspired by PUJYA ATMANANDJI

GOOD NEWS FOR ALL OF US

One day all the employees reached the office and they saw a big notice on the door on which it was written: "Yesterday the person who has been hindering/ stopping your growth in this company passed away. We invite you to join the funeral."

In the beginning, they all got sad for the death of one of their colleagues, but after a while they started getting curious to know who was that man who hindered the growth of his colleagues and the company itself.

The excitement in the gym was such that security agents were ordered to control the crowd within the room. The more people reached the coffin, the more the excitement heated up.

Everyone thought: "Who is this guy who was hindering my progress? Well, at least he died!"

One by one the thrilled employees got closer to the coffin, and when they looked inside it they suddenly became speechless. They stood nearby the coffin, shocked and in silence, as if someone had touched the deepest part of their soul.

There was a mirror inside the coffin: everyone who looked inside it could see himself. There was also a sign next to the mirror that said: "There is only one person who is capable to set limits to your growth: IT IS YOU".

Our life does not change when our boss changes, when our friends change, when our centre changes. Our life changes when WE change, WE become Conscious and when WE go beyond our limiting beliefs.

IMPORTANCE OF DELETE KEY ON PC

A girl was going for a very important programme, dressed up in her best attire. On the road to her venue, there was a big puddle, and she was afraid that her dress would get soiled. Suddenly, she saw two monks(saints) coming that way, but since the Buddhist vows do not permit them to even look towards women, she did not expect any help from those ascetics. To her great surprise, the elder of the two celibate men came over to her. Without talking a single word, he picked her up and carried her across that water obstacle. His younger colleague was

shocked beyond words, but since they had taken a vow of silence for ten days, he said nothing.

In due course, when their 'silence period' ended, the younger disciple went to his senior, and gave vent to his anguish and dismay at the incident which seemed to bother him night and day. What the older monk said in reply is of great importance:

"Yes, I did touch her, but I dropped her as soon as possible. You seem to be still carrying her!"

These words are a great deal of wisdom. The older monk had taught two lessons to his younger friend: One, 'if a rule prevents you from doing a good turn, its violation is not a sin' and two, 'it is good to deliberately forget whatever is not worthy of remembering'

"May the Lord give you the strength to forget all the evil thoughts which may have accumulated in your memory over the years.

Please note that whoever designed the keyboard for the computers has given a very important position to the 'delete' button. We need to insert it in our minds and use it effectively.

GOLDEN THOUGHT

- Never forget the glory of human nature. We are the greatest gods. Christs and Buddhas are but waves on the boundless ocean, which I am.
(Swami Vivekanand)
- Aim at harmony, not victory over people. Goodwill is a better asset than resentment.
- Never give advice unless asked.
- Politeness costs nothing.
- When you make a mistake, admit it freely.
- In love, the one who is willing to lose the most is the one who invariably gets the best.
- Just be yourself - natural and honest. No friendship can be long sustained if it is at the cost of your own integrity.
- Finding faults with people or conditions will invariably prove a costly pastime.
- The person of few words is valued and believed more than one prone to gab.
- It is good to forgive but even better to forget.
- Seek power over your own self, not over others.

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

આપણી સંસ્થામાં બા.બ્ર. પવનભૈયા તથા બા.બ્ર. કમલભૈયાની સ્વાધ્યાયશ્રેણીનું આયોજન

આપણી સંસ્થામાં જૈન ધર્મના ઊંડા અભ્યાસી, સિદ્ધાંતરત્ન, ન્યાયરત્ન બા.બ્ર. પવનભૈયા તથા બા.બ્ર. કમલભૈયાની સ્વાધ્યાયશ્રેણીનું આયોજન તા. ૮-૫-૨૦૧૧ થી તા. ૨૩-૫-૨૦૧૧ દરમ્યાન કરવામાં આવ્યું છે; જેની વિગત નીચે મુજબ છે :

સમય	કયા ગ્રંથના આધારે ?	વક્તા
● સવારે ૮-૪૫ થી ૧૧-૦૦	શ્રી પુરુષાર્થસિદ્ધયુપાય (શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્ય વિરચિત)	બા.બ્ર. પવનભૈયા
● સાંજે ૪-૦૦ થી ૫-૦૦	” ”	બા.બ્ર. પવનભૈયા
● સાંજે ૫-૦૦ થી ૬-૧૫	શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય વિરચિત બારસ અણુવેકખા	બા.બ્ર. કમલભૈયા

ઉપરોક્ત સ્વાધ્યાયશ્રેણીનો લાભ લેવા સૌને હાર્દિક નિમંત્રણ છે.

આપણી સંસ્થામાં ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે શિબિરનું આયોજન

આપણી સંસ્થામાં ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે તા. ૧૪-૭-૨૦૧૧ થી તા. ૧૭-૭-૨૦૧૧ (ગુરુ થી રવિવાર) દરમ્યાન ચતુર્દિવસીય આધ્યાત્મિક શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. સૌને પધારવા હાર્દિક નિમંત્રણ છે.

આપણી સંસ્થામાં આદ.શ્રી જયેશભાઈ/સુવર્ણાબેન જૈનની નૂતન સાધનાકુટિરમાં કુંભસ્થાપનવિધિ સંપન્ન

આપણી સંસ્થા સાથે સક્રિય રીતે સંકળાયેલ અને બેંગ્લોરથી સાધના અર્થે અવારનવાર પધારતાં આદ. શ્રી જયેશભાઈ તથા આદ.શ્રી સુવર્ણાબેન જૈન સંસ્થામાં વધુ ને વધુ સ્થાયી થઈ સાધના કરી શકે તે હેતુથી સંસ્થામાં તેઓશ્રીએ સાધનાકુટિરનું નિર્માણ કરાવેલ છે. તા. ૨૦-૩-૨૦૧૧ ના રવિવારના દિવસે તેઓની સાધનાકુટિરમાં પૂજ્યશ્રીના સાન્નિધ્યમાં કુંભસ્થાપનવિધિનો કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો હતો.

પ્રારંભમાં શ્રી આત્મસિદ્ધિપારાયણ તથા શ્રી શાંતિપાઠ કરવામાં આવ્યા. ત્યારબાદ મંત્રજાપ, ભક્તિપદો દ્વારા વાતાવરણને વધુ પાવન કરવામાં આવ્યું.

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ શુભાશીર્વાદ આપતા જણાવ્યું કે નિવૃત્તિક્ષેત્રમાં એકાંત સ્થળે સાધના

પ્રકારના શ્રોતા અને ભાવિકો માટે જીવનનો યાદગાર લહાવો બની રહેશે. તા. ૧૫મી એપ્રિલે સાંજે સાડા છ વાગ્યે, ૧૬મી એપ્રિલે સાંજે સાડા પાંચ વાગ્યે અને ૧૭મી એપ્રિલ રવિવારે સવારે સાડા દસ વાગ્યે મુંબઈના પાટકર હોલમાં આ કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો છે અને એના પ્રવેશપત્ર માટે શ્રી મુંબઈ જૈન યુવક સંઘની ઓફિસમાં ફોન દ્વારા નામ લખવામાં આવશે. (ફોન : ૦૨૨-૨૩૮૨૦૨૯૬)

હાર્દિક અભિનંદન

આપણા મુમુક્ષુ અને આત્મીયજન બહેનશ્રી ઈન્દિરાબેન ભીમાણીના પૌત્રી અને બહેનશ્રી નિરૂપમાબેન ડગલીના સુપુત્રી ચિરંજીવી શ્રેયાએ કંપની સેક્રેટરી કોર્સ (ICSI) માં પ્રભુ-ગુરુકૃપાએ ઉચ્ચ સફળતા મેળવી કોઈમ્બતુરમાં પહેલા નંબરે અને ઓલ ઈન્ડીયામાં ૨૫ માં નંબરે ઉત્તીર્ણ થઈ અત્યંત પ્રશંસનીય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે તે માટે તેમને સમગ્ર કોબા પરિવાર તરફથી ખૂબ ખૂબ અભિનંદન પાઠવવામાં આવે છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જ્ઞાનમંદિરના ઉપક્રમે પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈની સ્વાધ્યાયશ્રેણી

પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના પરમ સમાધિ દિન નિમિત્તે આગામી એપ્રિલ માસમાં નીચે પ્રમાણેના દિવસો દરમ્યાન પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈની સ્વાધ્યાયશ્રેણીનું આયોજન કરેલ છે.

તારીખ : ૨૪-૪-૨૦૧૧, રવિવાર થી તા. ૨૬-૪-૨૦૧૧, મંગળવાર

દરરોજ સવારે ૮-૦૦ થી ૧૧-૦૦ : વિષય - અંતર્મુખતાનો અભ્યાસ (ધ્યાનપ્રયોગ)

રાત્રે ૮-૦૦ થી ૧૦-૦૦ : વિષય - શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત ક્રમાંક ૮૬૦

સ્થળ : શ્રી જૈન વીસા ઓશવાલ કલબ હોલ, શ્રેયસ ફાઉન્ડેશન પાસે, આંબાવાડી, અમદાવાદ.

ઉપરોક્ત કાર્યક્રમમાં સૌ મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોને સહભાગી થવા ભાવભર્યું નિમંત્રણ છે.

દીક્ષાજયંતી અનુમોદના સમારોહ

લોનાવાલા નજીક કાલ્યામાં શ્રી અલ્કેશ ડી. મોદી - અધ્યાત્મ ડીવાઈન હોમ સંકુલ મુકામે ગોંડલ સંપ્રદાયના યુવાપ્રણેતા પૂજ્ય ધીરજમુનિ મ.સા.ની ૩૦મી દીક્ષાજયંતી અનુમોદના પ્રસંગે અનેક ભાવિકોની હાજરીમાં વૈવિધ્યપૂર્ણ કાર્યક્રમો સંપન્ન થયા. પૂજ્ય ધીરજમુનિએ જણાવ્યું કે સાધનામાં ગતિ ત્યારે જ થાય કે સાધક જ્યારે હળવા બનતા જાય - ત્યાગમાર્ગે આગળ વધતાં રહે.

ઈસરીમાં શતાબ્દી સમારોહ સંપન્ન

તા. ૫-૩-૨૦૧૧ ના દિવસે શાંતિનિકેતન ઉદાસીન આશ્રમ, ઈસરી (ગિરિડીહ) ઝારખંડ મુકામે સ્વ. પંડિતપ્રવરશ્રી પન્નાલાલજી સાહિત્યાચાર્ય (સાગર, મ.પ્ર.) ની જન્મ શતાબ્દી ઉજવણી ઉલ્લાસપૂર્વક કરવામાં આવી.

બા.બ્ર. સિદ્ધાંતરત્ન પવનભૈયા તથા કમલભૈયાએ પોતાના શિક્ષાગુરુ પંડિતપ્રવરશ્રી પન્નાલાલજી સાહિત્યાચાર્યના વ્યક્તિત્વ વિશે જણાવ્યું કે પન્નાલાલજી વાસ્તવિક 'પન્નારત્ન' હતા, જેની પરખ બુંદેલખંડના ક્ષુલ્લક શ્રી ગણેશપ્રસાદ વર્ણીજીએ કરી લીધી હતી અને તેઓની આંતરિક પ્રતિભાને

ઉજાગર કરી હતી. ઈ.સ. ૧૯૯૦ થી ૨૦૦૦ સુધી અમને તેઓનો પ્રત્યક્ષ લાભ મળ્યો હતો. સાહિત્ય પ્રત્યે પંડિતજીને અગાધ પ્રેમ હતો. તેઓ એવા રસપૂર્વક ભણાવતા કે ભણનાર વ્યક્તિ થાકનો અનુભવ કરતી નહિ. પંડિતજીએ અનેક ગ્રંથોનું સંસ્કૃતમાંથી હિન્દીમાં ભાષાંતર કરી આપણા પર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

શતાબ્દી સમારોહમાં બ્ર. શ્રીપાલજી, બ્ર. રાજેન્દ્રજી, બ્ર. આનંદજી વગેરે અનેક મહાનુભાવો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

ગોમ્મટગિરિ તીર્થ મુકામે મહામસ્તકાભિષેક સંપન્ન

ગોમ્મટગિરિ મુકામે ૨૧ ફૂટ ઊંચી શ્રી બાહુબલિ ભગવાનની પ્રતિમાજીનો મહામસ્તકાભિષેક મુનિશ્રી તરુણસાગરજીના માર્ગદર્શન હેઠળ સંપન્ન થયો. શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રના ગુંજન તેમ જ સંગીતમય પૂજા સાથે સ્વાર્ણ-૨૪ત કળશો દ્વારા, અનેક મહાનુભાવોની ઉપસ્થિતિમાં અભિષેક પૂર્ણ થયો.

સોનગઢમાં શ્રી ધીરજલાલ દેસાઈની સાહિત્યરચનાઓનું વિમોચન

સોનગઢ મુકામે તા. ૨૫-૩-૨૦૧૧ ના રોજ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનના ૭૯ મા સમ્યક્ત્વ જંચતી મહોત્સવના અનુસંધાનમાં શ્રી ધીરુભાઈ દેસાઈની નીચેની ત્રણ સાહિત્ય રચનાઓનું વિમોચન કરવામાં આવ્યું : (૧) વિદેહમાં બહેનશ્રી, (૨) રત્નમાલા પદ્ય, (૩) નવસર્જન વિશેષાંક.

વૈરાગ્ય સમાચાર

ભીંડર (રાજસ્થાન) : ગણાયાર્ય પૂજ્ય ૧૦૮ વિરાગસાગરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન પૂજ્ય મુનિશ્રી ૧૦૮ વિશ્વજ્યોતિસાગરજી મહારાજે તા. ૨૩-૨-૨૦૧૧ ના દિવસે સંલેખનાપૂર્વક નશ્વર દેહનો ત્યાગ કર્યો છે. પૂજ્ય ગણાયાર્ય શ્રી વિરાગસાગરજી મહારાજ તેમજ પદ જેટલા સાધુઓના સાન્નિધ્યમાં શ્રી નવકાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરતાં મુનિશ્રીએ દેહત્યાગ કરેલ છે. હજારો લોકો મુનિશ્રીના દર્શન માટે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

પૂજ્ય મુનિશ્રી વિશ્વજ્યોતિસાગરજીએ ઈ.સ. ૨૦૦૧ માં શ્રી સમ્મેદ્શિખર તીર્થક્ષેત્રથી પૂજ્ય ગણાયાર્ય વિરાગસાગરજી મહારાજના વરદ હસ્તે દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી.

પૂજ્ય મુનિશ્રીનો આત્મા પૂર્ણ મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

- દાનથી ધન, સ્નાનથી તન અને ધ્યાનથી મન શુદ્ધ થાય છે.
- અહિંસા એ ધર્મનો પાયો છે, તો ક્ષમા એ ધર્મનું શિખર છે.
- પશ્ચાત્તાપ માનવીને પવિત્ર બનાવે છે, ત્યારે ક્ષમા માનવીને મહાન બનાવે છે.
- જરૂરિયાતો જેટલી ઓછી તેટલી ઉપાધિ પણ ઓછી.
- ગુસ્સો માણસની આંખ મીંચાવી દે છે અને મોઢું ખોલાવી નાખે છે.

बारह भावना

- अनित्य भावना १ राजा राणा छापति, हाथिन के असवार,
मरना सबको एक दिन, अपनी अपनी वार ।
- अशरण भावना २ दलबल देवी देवता, मात पिता परिवार,
मरती बिरियाँ जीव को, कोई न राखनहार ।
- संसार भावना ३ दाम बिना निर्धन दुःखी, तृष्णा वश धनवान,
कहूँ न सुख संसार में, सब जग देख्यो छान ।
- एकत्व भावना ४ आप अकेला अवतरे, मरे अकेला होय,
यों कबहूँ इस जीव को, साथी सगा न कोय ।
- अन्यत्व भावना ५ जहाँ देह अपनी नहीं, तहाँ न अपना कोय,
धर संपत्ति पर प्रकट ये, पर है परिजन लोय ।
- अशुचि भावना ६ दीपे चाम चादर मठी, हाड पीजरा देह,
भीतर या सम जगत में, और नहीं धिन वेह ।
- आसव भावना ७ मोह-नीद के जोर, जगवासी घूमै सदा,
कर्म चोर चहुँ ओर, सरवस लूटे सुध नहीं ।
- संवर भावना ८ सतगुरु देत जवाय, मोहनीद जब उपशमे,
तव कछु वने उपाय, कर्मचोर आवत रुकेँ ।
- दोहा ज्ञान-दीप तल-तेल भर, घर शोधे भ्रम छेर,
या सिधि बिन निकरो नहीं पठे पूरव चोर ।
- निर्जरा भावना ९ पंच महाव्रत संचरण, समिति पंच परकार,
प्रबल पंच इन्द्रिय विजय, धार निर्जरा सार ।
- लोकभावना १० चौदह राजु उतंग नभ, लोक पुरुष संठान,
तामें जीव अनादि तैं, भरमत है बिन ज्ञान ।
- बोधिदुर्लभ भावना ११ धन-कल कंचन राजसुख, सबहिं सुलभ कर जान,
दुर्लभ है संसार में, एक यथार्थ ज्ञान ।
- धर्म भावना १२ जाचै सुरतरु देय सुख, चिंतत चिंता रैन,
बिन जाचै बिन चिंतये, धर्म सकल सुख दैन ।

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883
Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal
Regd. No. : GAMC - 309/2009-11 issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2011
Licence to post without prepayment No. CPMG/GJ/36/2009-11 Valid upto 31-12-2011

આપણી સંસ્થામાં આદ. શ્રી સુવર્ણાબેન જયેશભાઈ જેનલી
સાધનાકુટિરમાં કુંભસ્થાપનવિધિની વેળાએ (તા. ૨૦-૩-૧૧)

પૂજ્યશ્રીના સ્વાસ્થ્ય
માટે શુભેચ્છાઓ
વ્યક્ત કરતાં પૂજ્ય
શ્રી સુનંદાબેન વોહોરા

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

‘દિવ્યધ્વનિ’ એપ્રિલ-૨૦૧૧ ના અંક માટે રૂ. ૧૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
❶ સ્વ. હસમુખરાય જમનાદાસ અજમેરાના આત્મશ્રેયાર્થે
હસ્તે આદ. શ્રી અનસુયાબેન હસમુખરાય અજમેરા (કોલકાતા)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

‘દિવ્યધ્વનિ’ એપ્રિલ-૨૦૧૧ ના અંક માટે રૂ. ૧૧,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ
❷ સ્વ. નવીનભાઈ ગભરુભાઈ શાહના આત્મશ્રેયાર્થે
હસ્તે આદ. શ્રી સુસ્મિતાબેન નવીનભાઈ શાહ (મુંબઈ)
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shreemad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra, Koba - 382 007, Dist.
Gandhinagar (Gujarat). Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate,
Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah